

Digitalni participativni arhiv i uloga korisnika u arhiviranju gradiva

Perica, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:882117>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2020./2021.

Matej Perica

**Digitalni participativni arhiv i uloga korisnika u
arhiviranju gradiva**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Hrvoje Stančić

Zagreb, siječanj 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Za mamu i tatu.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Tradicionalni arhiv	2
3. Postmoderna.....	4
4. Digitalni arhivi.....	6
5. Web 2.0.....	9
5.1 Uprezanje snage mnoštva	9
5.2 Označivanje i korisničko označivanje	10
5.3 Mrežne zajednice.....	11
5.4 Mrežni učinci	13
6. Participativni arhiv	15
6.1 Digitalni participativni arhivi.....	16
7. Korisnici digitalnih participativnih arhiva.....	18
7.1 Marginalizirane skupine	20
8. Uloga arhivista	22
9. Primjeri digitalnih participativnih arhiva	23
9.1 Digitalni arhiv Saari Manor	23
9.2 Polar Bear Expedition i Finding Aids Next Generation	25
10. Percepcija arhivista kao korisnika o digitalnim participativnim arhivima	28
10.1 Istraživanje	28
10.2 Rezultati istraživanja	28
11. Zaključak	42
12. Literatura.....	44
13. Popis grafikona	47
Sažetak.....	49
Summary.....	50

1. Uvod

Digitalni participativni arhivi koriste suvremene tehnologije i novi pogled na arhivistiku kao znanstvenu disciplinu. Koristeći nove tehnološke pristupe poput Web 2.0 usluga i nove ideološke poglede na svijet poput postmoderne digitalni participativni arhivi nude široku lepezu potencijalnih odgovora na neke probleme današnjice: položaj arhiva u 21. stoljeću, eksplozivan rast potencijalno relevantnih zapisa, zastupanje marginaliziranih skupina i posluživanje novih generacija korisnika. Ovaj rad se bavi nastankom digitalnih participativnih arhiva, objašnjenjem struja koje su utjecale na njihov nastanak i ulogama arhivista i korisnika digitalnih participativnih arhiva. Nepostojanje jasne definicije participativnog arhiva i tehnološki potencijali njihove digitalne dimenzije čine digitalne participativne arhive uzbuđljivom pojavom u svijetu arhivistike.

2. Tradicionalni arhiv

Arhivistički Rječnik arhiv definira kao „mjesto na kojemu se čuva arhivsko gradivo”;

odnosno kao „ustanova odgovorna za čuvanje i davanje na korištenje arhivskoga gradiva”;

odnosno kao „odjel unutar organizacije odgovoran za čuvanje zapisa trajne vrijednosti”.

Rječnik također definira arhiv kao arhivsko gradivo odnosno „dokumenti ili zapisi nastali radom osobe, obitelji ili javne ili privatne organizacije koji su očuvani zbog trajne vrijednosti informacija koje sadržavaju i koji služe kao dokaz obavljanja njihovih funkcija i kao dokaz o odgovornosti njihova stvaratelja te su poredani po načelu provenijencije i prvotnoga reda”¹.

Načelo provenijencije kaže da zapis treba organizirati ovisno o njegovom izvoru, dok načelo prvotnog reda kaže da zapis valja držati u redosljedu koji mu je originalno zadan².

Jenkinson navodi dvije funkcije arhivista. Prva funkcija je da se brine za svoj arhiv i skrbništvo, a druga funkcija je pomaganje istraživačima da dođu do informacija koje im trebaju. Jenkinson izričito daje prednost prvoj funkciji i tvrdi da arhivist treba prepusti sva pitanja neizravno povezana s arhivom administraciji, povjesničarima i političarima koliko god je to moguće³.

Tradicionalni arhiv teži nepristranosti, arhivist s najvišim autoritetom obrađuje i čuva gradivo (ponekad prikuplja), a kod zapisa traži i cijeni svojstva autentičnosti i dokaznosti. Takav pristup arhivima i arhivskom gradivu Ribeiro naziva povijesno-tehnicističkom (engl. historical-technicist) paradigmom. Ona nastaje tijekom Francuske revolucije u kontekstu stvaranja nacionalnih država, a time i državnih arhiva kojima je u interesu na pragmatičan način (načela provenijencije i prvotnog reda) sačuvati gradivo od povijesne važnosti za novonastale nacije⁴.

Haskins tvrdi da je moderno sjećanje arhivsko sjećanje. Ono ovisi o materijalnom i vidljivom dokazu, najčešće pohranjenom u arhivima i muzejima. Prilikom odabira gradiva, tradicionalni (državni) arhivi su birali materijalne zapise umjesto efemernih manifestacija nasljeđa i kulture. Materijalno gradivo je posjedovalo dugoročnost, a najčešće je bilo proizvod intelektualaca i umjetnika, a ne neobrazovanog puka. Odvajanje „elitnih” dugoročnih zapisa od efemernih, kolokvijalnih „pučkih” manifestacija je osiromašilo kontekst zapisa. Te su rupe u kontekstu vladajuće institucije iskoristile kako bi stvorile vlastitu naraciju povijesnog napretka i identiteta⁵. Stvaranjem institucija koje se bave čuvanjem kolektivnog sjećanja nestaje potreba

¹ Mihaljević, Milica, et al. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLESKI/ENGLESKO-HRVATSKI, 2019. <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/>.

² Schellenberg, Theodore. „Archival principles of arrangement.” *The American Archivist* 24, br. 1 (1961): 11-24.

³ Jenkinson, Hilary. *A Manual of Archive Administration*. London: Percy Lund, Humphries & Co., 1937.

⁴ Ribeiro, Fernanda. „Archival science and changes in the paradigm.” *Archival science* 1, br. 3 (2001): 295-310.

⁵ Haskins, Ekaterina. „Between archive and participation: Public memory in a digital age.” *Rhetoric Society Quarterly* 37, br. 4 (2007): 401-422.

za političkim grupama koje aktivno čuvaju sjećanja kroz rituale i izvedbe. Posljedica toga je održavanje ideologije vladajućih kroz kontrolu institucija zaduženih za čuvanje kulturne baštine i odbijanje sudjelovanja nepoželjnih u stvaranju kolektivnog identiteta⁶. Drugim riječima, tradicionalni arhiv oblikuje sjećanje i kulturu društva, dok društvo u tom procesu igra pasivnu ulogu. Moć zastupanja i predstavljanja društva je u rukama institucija, koje imaju utjecaj na društvene definicije kulture⁷.

⁶ Ibid.

⁷ Shilton, Katie i Ramesh Srinivasan. „Participatory appraisal and arrangement for multicultural archival collections.” *Archivaria* 63 (2007): 87-101.

3. Postmoderna

Postmoderna je razdoblje koje nastupa u drugoj polovici 20. stoljeća. Rajh postmodernu objašnjava kao pretežni „opis vremenski bliskih, iako ne nužno određenih pojava opisanih u diskursima znanosti, ideologije i umjetnosti.” Nadalje, „postmoderne pojave u osobitom su odnosu prema naslijeđu jer se ne iscrpljuju u osporavanju modernosti, nego je tumače, kako bi pokazale njezinu kulturnu proizvedenost i neutralizirale moderno načelo razuma kojim su bile naglašene samo neke ljudske dimenzije.”⁸ Lyotard postmodernu određuje kao „nepovjerenje prema metanaracijama”⁹. Pojednostavljena definicija metanaracije je priča kojom društvo objašnjava vlastite običaje i vrijednosti.¹⁰ Postmoderna kritizira racionalizam moderne (i modernu općenito) te promiče cjeloviti pogled na svijet s naglaskom na spontanost, iskustvo, intuiciju, osjećajnost, subjektivizam, individualizam, relativizam, pluralizam i iracionalizam. Postmoderna promiče vrijednosti dekolonizacije, masovne kulture, globalizma, pop-art-a i manjih, kontekstualnih naracija¹¹. Arhivistička postmoderna se odnosi na promišljanje konteksta iza sadržaja, na odnose sila koje oblikuju nasljedstvo gradiva, promišljanje strukture gradiva i njegovih informacijskih sistema, promišljanje naracijskih i poslovnih konvencija kao važnijih od informacijskog sadržaja gradiva. Gradivo arhiva nije samo dokaz, već i instrument očuvanja i nastavka naracije autora i/ili arhivista. U postmoderni nema jedne istine, već onoliko istina koliko osoba interpretira tu istinu što statično svojstvo gradiva mijenja u dinamično.¹²

Brothman tvrdi da je filozofija, pa tako i postmoderna kao filozofski smjer, arhivistima nezanimljiva. Mali broj arhivista ima potrebu filozofijom opravdati svoje postupke, znanja i odgovornosti. Arhivisti se najčešće pozivaju na filozofiju znanosti kako bi poduprijeli neke arhivističke teorijske modele. Dio razloga za nezanimanje arhivista za filozofiju bi možda mogao biti zbog uvjerenja o temeljnom neslaganju između filozofskog i povijesnog pristupa. Dok se filozofski pristup bavi razumijevanjem ljudskog iskustva koje nadilazi vrijeme, povijesni je pristup ovisan o statičkim vremenskim periodima iz kojih crpi svoju valjanost i vrijednost. Arhivistika se naginje pragmatizmu još od svog začetka nakon Francuske revolucije, dok filozofija rijetko kad nudi pragmatizam. Mnogi arhivi pate od nedovoljnih

⁸ Rajh, Arian. „Postmoderna arhivistika: Uvodna pitanja.” Arhivski vjesnik, Zagreb 46 (2004): 3.

⁹ Lyotard, Jean-Francois. Postmoderno Stanje: Izvještaj o Znanju. Zagreb: Ibis grafika d.o.o, 2005. prevela Tatijana Tadić: 6

¹⁰ Klages, Mary. Postmodernism. Accessed July 19, 2020.

<https://homepage.univie.ac.at/melanie.loidolt/courses/ws2007Inter/postmodern.html>

¹¹ Bezić, Živan. „Moderna i postmoderna.” Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti 44, br. 2. (1989): 155-164.

¹² Cook, Terry. „Fashionable nonsense or professional rebirth: postmodernism and the practice of archives.” Archivaria 51 (2001): 14-35.

sredstava, bilo da se radi o manjku materijalnih dobara, ljudstva ili vremena, odnosno pate od praktičnih problema na koje filozofija ne nudi izravan odgovor. Dapače, filozofski su tekstovi, osobito postmodernistički, često kompleksni, gusti i neizravni.¹³

Cook nudi četiri razloga zašto bi arhivistika trebala pokušati shvatiti postmodernu¹⁴. Prvi razlog je taj da u Sjevernoj Americi i dijelovima Europe, postmoderna prožima duh „našeg doba“ (rane dvije tisućite u izvorniku, iako suvremeni oblik postmoderne još uvijek prožima današnju Sjevernu Ameriku i dijelove Europe). Arhivi kao institucije, arhivski zapisi i stvaratelji gradiva uvijek odražavaju karakteristike doba u kojem su nastali ili djeluju. Iz tog razloga bi bilo potencijalno štetno za struku da arhivisti ne pokušaju shvatiti značaj postmoderne. Kao drugi razlog Cook navodi da s obzirom na iznimnu zastupljenost postmoderne paradigme u sjeverno-američkom akademskom obrazovanju, novi arhivisti koji ulaze u struku, kao i novi akademski korisnici arhiva koji dolaze iz humanističkih polja i polja društvenih znanosti, imaju obrazovanje oblikovano postmodernom. Postoje podijeljena mišljenja o identitetu arhivistike kao znanstvene discipline u kontekstu povijesti kao znanstvene discipline i informacijskih znanosti¹⁵. Zapostavljanje mladih, postmodernom dojmljenih arhivista i znanstvenika može dalje fragmentirati struku. Treći razlog je sve više arhivista engleskog govornog područja koji pišu znanstvene radove o izazovima koje postmoderna stavlja pred arhive, što postmodernu čini sve relevantnijom za arhivistiku. Četvrti razlog, Cook objašnjava da arhivisti ne bi trebali odbaciti ili ignorirati postmodernu, već ju pokušati razumjeti jer se postmoderni autori počinju baviti arhivima u svojim radovima. Jacques Derrida je još 1996. objavio knjigu posvećenu arhivima, pod naslovom *Archive Fever*. Ta je knjiga izazvala mlaku reakciju u svijetu arhivistike, uglavnom zbog svojeg naslova, ali sam Derrida u toj knjizi ponavlja ideje kojima se bavio već godinama ranije. Arhivi su postmoderni zanimljiviji nego postmoderna arhivima, što arhivistiku kao znanstvenu disciplinu stavlja u nepovoljan položaj u usporedbi s drugim znanstvenim disciplinama koje su pristupile postmoderni¹⁶.

Postmodernistička nastojanja za dekonstruiranjem mogu biti prilika arhivima za samorefleksiju i istraživanje novih smjerova neovisnih o tradiciji. Bez ideologija koje su oblikovale prijašnje arhive, arhivisti mogu istražiti suvremena rješenja za suvremene probleme. Uostalom, digitalni participativni arhivi čine upravo to.

¹³ Brothman, Brien. „Declining Derrida: integrity, tensegrity, and the preservation of archives from deconstruction.” *Archivaria* 48 (1999): 64-88.

¹⁴ Cook. „Fashionable nonsense”, n. dj.

¹⁵ Ribeiro F. *Archival Science and Changes in Paradigm*, n. dj.

¹⁶ Cook. „Fashionable nonsense”, n. dj.

4. Digitalni arhivi

Napredak informacijskih tehnologija je uzrokovao mijenjanje analognih zapisa poput papira digitalnim zapisima. Institucije proizvode velike količine transakcija digitalnim putem, nekad čak nesvjesne potrebe da se ti zapisi arhiviraju. Očekuje se sve veći i lakši pristup sadržajima na internetu, osobito od pojave Web 2.0 paradigme, što uključuje i lakši pristup arhivima korištenjem računala. Digitalni arhivi mogu ponuditi institucijama digitalne repozitorije gdje mogu sačuvati njihove digitalne zapise, a korisnicima pružiti brz i praktičan pristup zbirkama. Proces digitalizacije može očuvati osjetljivo gradivo i omogućiti pristup takvom gradivu većem broju korisnika. Bilo da se radi o digitaliziranom zapisu ili izvorno digitalnom zapisu, digitalno gradivo je pristupačno, olakšava vlastito rukovođenje i ima velike kapacitete pohrane. Razni formati digitalnih datoteka dozvoljavaju arhiviranje skoro svih vrsta zapisa, od onih dugoročnih, do onih efemernih¹⁷. U kombinaciji s međupovezanošću digitalnih prostora, ove karakteristike omogućavaju digitalnim arhivima da predstave formalne i neformalne sadržaje, glasove vladajućih i glasove marginaliziranih¹⁸. Digitalna tehnologija povećava kapacitet suradnje između arhivista i korisnika. Na primjer, digitalne opise zapisa je lagano nadopunjavati bez da se izgube prijašnji unosi, za razliku od analognih opisa zapisa¹⁹.

Cox pesimistično upozorava na neke moguće posljedice digitalizacije arhivskih sfera na arhivsku struku²⁰. Proliferacija digitalnih zbirki može negativno utjecati na posjećenost fizičkog arhiva. Kako korisnici, osobito digitalni urođenici (engl. digital natives), sve više očekuju stalnu mrežnu dostupnost, svijest o arhivu kao fizičkoj instituciji koja pruža informacije hlapi. Razvijaju se načini digitalnog istraživanja koji ovise o zbirkama s otvorenim pristupom (engl. open access) i o zajednicama korisnika kako bi postigli učinkovitost. Sa značajnim digitalizacijskim pothvatima kompanija poput Microsofta ili Googlea, mnogi arhivi također počinju s vlastitim digitalizacijskim pothvatima. Sve što je navedeno povlači pitanje odgovornosti arhivista 21. stoljeća. Hoće li arhivisti sutrašnjice (današnjice?) biti odgovorni za dobrobit mrežne zajednice svojih arhiva, za proces digitalizacije gradiva, za brigu oko intelektualnog vlasništva svojih digitalnih zbirki ili za tehničko održavanje računalne infrastrukture arhiva? Naime, digitalne tehnologije i formati se mijenjaju nepredvidljivo što predstavlja dodatan izazov za optimiziranje funkcionalnosti, dugoročnog pristupa i

¹⁷ Haskins. *Between Archive and Participation*, n. dj.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Krause, Magia, i Elizabeth Yakel. „Interaction in virtual archives: the polar bear expedition digital collections next generation finding aid." *The American Archivist* 70, br. 2 (2007): 282-314.

²⁰ Cox, Richard J. „Appraisal and the Future of Archives in the Digital Era." *The Future of Archives and Recordkeeping: A Reader*, edited by J. Hill (2011): 213-237.

interoperabilnosti između različitih platformi i softvera²¹, a time i za stručna znanja samih arhivista. Većina arhivista današnjice ne pripada digitalnim urođenicima, generaciji koja raspolaže većom informacijskom pismenošću i koja određene informacijske funkcionalnosti ne vidi kao novinu, već podrazumijeva. S obzirom na otvorenost Web 2.0 paradigme koja prati digitalizaciju arhiva i sve većoj ovisnosti koju učinkovitost digitalnih usluga ima o suradnji korisnika, Cox se pita hoće budući arhivi doći do točke konvergencije u kojoj suradnja između korisnika i arhivista postaje nevidljiva, na razini samopodrazumijevanja koja takvu suradnju praktički pretvara u infrastrukturu institucije²².

Kroz veći dio postojanja arhivističke discipline, vrednovanje gradiva je bilo reaktivan proces koji se ponajviše orijentirao prema potrebama povjesničara²³. Danas arhivske institucije imaju raznovrsnije korisnike nego ikad. Arhivisti su zaduženi za početno vrednovanje zapisa, ali sve više i za ponovno vrednovanje zapisa kako bi odlučili koje zapise digitalizirati. Digitalizacija zajedno s Web 2.0 paradigmom otvara mogućnost proaktivnog vrednovanja gradiva kako bi se zadovoljili korisnički zahtjevi. Taj proces uvelike olakšava pristup gradivu, administriranje gradiva te očuvanje fizički osjetljivih zapisa, kao što je Povijesna knjižnica Bentley učinila s Polar Bear Expedition zbirkom²⁴. Primjer takve poželjne funkcionalnosti je interoperabilnost zbirki različitih arhiva²⁵. Digitalizacija danas postaje bliskoznačnica očuvanju (engl. preservation), zbog čega arhivisti, prisiljeni ograničenim sredstvima i zahtjevima korisnika, moraju birati između digitalizacije radi očuvanja gradiva ili digitalizacije radi dostupnosti, osobito često traženog gradiva. Nove strategije vrednovanja i očuvanja su potrebne kako arhivi ne bi kaskali za potrebama svojih korisnika ili čak za drugim mrežnim lokacijama koje skupljaju iste zapise. S obzirom na relativno nisku cijenu očuvanja velike količine izvorno digitalnih zapisa, neki arhivisti smatraju da bi trebalo sačuvati sve što se može sačuvati, dok drugi smatraju da je uloga arhivista, osobito u današnjem razdoblju eksplozije informacija, vrednovanje najbitnijeg, stvaranje što čišće slike društva²⁶. Arhivisti su zaduženi za informacijsku koherentnost, ravnotežu između uključivanja svih novih glasova i pronalaska zajedničkog među svim tim glasovima²⁷. Pitanja uloge arhivista i vrednovanja digitalnih zapisa

²¹ Bellinger, Meg. „Understanding digital preservation: A report from OCLC." *The state of digital preservation: An international perspective* (2002): 38.

²² Zorich, Diane, et al. „Beyond the Silos of the LAMs." *Collaboration Among Libraries* (2008).

²³ Cox. *Appraisal and the Future of Archives*, n. dj.

²⁴ Krause, Yakel. „Interaction in virtual archives", n. dj.

²⁵ Tanacković, Sanjica, et al. *The meaning of interoperability and its implications for archival institutions: Challenges and opportunities in Croatia, Finland and Sweden.* (2017).

²⁶ Cox. *Appraisal and the Future of Archives*, n. dj.

²⁷ Haskins. *Between Archive and Participation*, n. dj.

su dodatno zakomplicirana projektima poput projekta PLEDGE kojem je cilj automatizirati procjene vjerodostojnosti digitalnih repozitorija koji čuvaju arhivsko građivo²⁸.

Pred arhivistima su turbulentna vremena. Postoji mogućnost da će Web 2.0 paradigme uništiti arhivistiku kao struku i promijeniti naziv struke i njezin zadatak, ako je vjerovati Coxu, koji takav nestanak struke kakvu danas poznajemo vidi kao cijenu lakše komunikacije arhivističke misije laicima koji bi u budućnosti preko svojih računala vodili vlastite i druge digitalne arhive²⁹. Možda je misija budućih digitalnih arhivista, uz vrednovanje i obradu zapisa i gradiva, jamčenje dostupnosti i legalnosti korištenja gradiva (primjerice u kontekstu jamčenja integriteta i autentičnosti digitalnih zapisa). Iako nije u sklopu ovog diplomskog rada, napomenuti će se da neke od novih strategija vrednovanja digitalnih zapisa zapostavljaju određene oblike fizičkih arhiva koji unatoč svim mogućnostima digitalnog doba neće nestati u potpunosti. Jimerson poziva arhiviste da ne brzaju s integracijom Web 2.0 paradigme jer neke grupe korisnika nisu predstavljene na online svijetu, a svo fizičko građivo nije digitalizirano, što ostavlja rupe u „znanju“³⁰. Naposljetku, često krivo shvaćene pretpostavke interneta su da sve korisne informacije postoje negdje na internetu, da su informacije dostupne bez cijene i da ih može pronaći bilo tko tko posveti dovoljno vremena potrazi.

²⁸ Smith, MacKenzie, i Reagan Moore. „Digital archive policies and trusted digital repositories.“ (2007).

²⁹ Cox. *Appraisal and the Future of Archives*, n. dj.

³⁰ Jimerson, Randall, C. „Archives 101 in a 2.0 world: The continuing need for parallel systems.“ *A Different Kind of Web* 305 (2011).

5. Web 2.0

Web 2.0 je neprecizno definiran pojam koji obuhvaća nekoliko značenja³¹. Pojam obuhvaća paradigmu interneta kao otvorene, decentralizirane, društvene platforme orijentirane prema korisnicima, gdje svatko može dodati ili uređivati informacije. Prema Sir Tim Berners-Leeu, tvorcu interneta, Web 2.0 nije ništa novo ili različito od Weba 1.0, samo njegov nastavak koji se oslanja na formate razvijene za „Web 1.0”³². Globalni informacijski sistem u kojem svi mogu sudjelovati, što odgovara opisu današnjeg interneta, je Berners-Leeova vizija interneta od početka. Tim O’Reilly je pod pojmom Web 2.0 u svom članku *Što je Web 2.0: Obrasci dizajna i poslovni modeli iduće generacije softvara* (engl. What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software) opisao karakteristike (tehničke i poslovne) novih inovativnih kompanija nakon DotCom balona³³.

Web 2.0 kao pojam također podrazumijeva sljedeće velike ideje koje su oblikovale internet kakav danas znamo: individualno stvaranje sadržaja od strane korisnika, uprezanje snage mnoštva (engl. harnessing the power of the crowd), velike količine podataka (engl. big data), arhitektura sudjelovanja, mrežni učinci (engl. network effects) te otvorenost platforme. Ove ideje čine suštinu korištenja interneta, a budući da je internet nakon Web 2.0 revolucije oblikovao digitalne participativne arhive, ove ideje su zajedničke i njima³⁴. Anderson tvrdi da su to ideje koje su pretvorile Internet iz globalnog informacijskog prostora u društvenu platformu kakvu znamo danas³⁵. Pojam Weba 2.0 također označava sljedeće usluge koje su nastale radom na „Web 1.0” uslugama i formatima: blogovi, wikiji, označivanje sadržaja i društveno *bookmarkanje*, dijeljenje multimedije, podcastovi i povezivanje sadržaja. To su usluge koje danas uzimamo zdravo za gotovo, a prosječan korisnik interneta koristi svakodnevno u nekom obliku.

5.1 Uprezanje snage mnoštva

Uprezanje snage mnoštva je pojam kojim Anderson obuhvaća široki raspon korištenja mnogobrojnosti korisnika Interneta za rješavanje raznih problema³⁶. Dobar primjer je Cloudmark, kolaborativni sistem filtriranja neželjenih poruka koji je agregacijom individualnih

³¹ Anderson, Paul. *What is Web 2.0?: ideas, technologies and implications for education*. Vol. 1, br. 1. Bristol: JISC, 2007.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Dong. „Subtle transformations”, n. dj.

³⁵ Anderson. What is Web 2.0, n. dj.

³⁶ Ibid.

ponašanja korisnika napravio učinkovitiji spam filter od onog koji se oslanja na analizu samog sadržaja poruke. Poznatiji primjer je Wikipedia, koja se oslanja na brojnost i unutarnju motivaciju korisnika za objavljivanje vjerodostojnih enciklopedijskih članaka³⁷. Skupno financiranje (engl. crowdfunding) i nabava iz mnoštva (engl. crowdsourcing) su također primjeri uprezanja snage mnoštva. Na primjer, transkripcija dijela dnevnika Fredericka Douglassa je izvršena pomoću Amazon Mechanical Turk platforme za nabavu iz mnoštva. Autori projekta navode da su postigli kvalitetne, povoljne transkripcije bez potrebe za informacijskim infrastrukturama ili osobljem³⁸. Digitalni participativni arhivi ovise o svojim zajednicama i učinkovitom uprezanju snage mnoštva. Sama mnogobrojnost korisnika ne garantira učinkovitost. Na primjer, Smithsonian Transcription Desk je od 2013. do 2016. imao 68% volontera koji su pridonijeli 20 ili manje transkripcijskih aktivnosti³⁹. Korištenje mnoštva se čini osobito privlačnim rješenjem za zaostatke u obradi gradiva koji muče mnoge arhive⁴⁰.

5.2 Označivanje i korisničko označivanje

Iz otvorenosti i isprepletenosti Weba 2.0 je izronio fenomen korisničkog označivanja (engl. folksonomy od engl. folks – ljudi i engl. taxonomy – taksonomija). Korisničko označivanje je postupak kod kojeg korisnik vlastitim pojmom označi neku informaciju kako bi njemu samom bila lakše dostupna. Korištenjem tog pojma korisnik stvara vlastitu vezu između informacije i vlastitog razumijevanja te informacije. Razlika između označivanja (engl. tagging) i korisničkog označivanja je ta da prilikom označavanja korisnik označeno kategorizira kolaborativno u društvenom okruženju i koristi postojeće, očekivane pojmove pomoću kojih povećava vidljivost označenog za sve druge korisnike⁴¹. Značaj korisničkog označivanja za Web 2.0 (time i participativne arhive) je dvostruk. Prvo, praćenjem korisničkih oznaka korisnici mogu pronaći druge korisnike s istim rječnikom, stavovima i interesima. Tako se stvara mreža potencijalnih istomišljenika koja ima potencijal za stvaranje društvenih zajednica. Drugo, moguće je agregiranjem korisničkih oznaka mnoštva dobiti uvid u širi kontekst informacije koja biva označena. Digitalni participativni arhivi bi takvim agregiranjima

³⁷ O'Reilly, Tim. „What Is Web 2.0.” New Titles, August 19, 2020.

<https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html?page=1>

³⁸ Sumayya, Ahmed. „Engaging curation: a look at the literature on participatory archival transcription”. Essay. In *Participatory Archives: Theory and Practice*. London: Facet, 2019.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Eveleigh, Alexandra. „Crowding out the archivist? Locating crowdsourcing within the broader landscape of participatory archives.” *Crowdsourcing our cultural heritage* (2014): 211-29.

⁴¹ Anderson. *What is Web 2.0.*, n. dj.

mogli dobiti uvid u razumijevanje i stavove korisnika prema zapisima te o naracijskom kontekstu zapisa. Označivanje ima sličnu svrhu. Učinkovito označivanje čini građivo vidljivim i privlači nove korisnike⁴². Korisnici mogu predložiti vlastite oznake te dati povratnu informaciju o kvaliteti postojećih oznaka, dok arhivi agregacijom oznaka mogu dobiti uvid u kolektivno znanje korisnika⁴³, slično kao s korisničkim označivanjem. Označivanje je potencijalno rješenje za obogaćivanje arhivskih zbirki na povoljan način. S obzirom na jednostavnost i otvorenost procesa, niske stručne, financijske i kognitivne zahtjeve od korisnika, označivanje može pridonijeti demokratizaciji arhiva, osjećaju javnog vlasništva, odgovornosti i izgradnji zajednice arhiva. Postoje i manjkavosti društvenog označivanja. Korisnici utječu na označivanje drugih korisnika. Oznake koje se počnu koristiti rano u projektu bivaju češće iskorištene od oznaka koje se pojavljuju kasnije u projektu jer novi korisnici biraju između postojećih oznaka. Što korisnik obilnije i ranije u projektu označuje, veće su šanse da će novi korisnici koristiti njegove oznake. U praksi se događa i da korisnici označuju irelevantnim, pogrešnim, gramatički netočnim, nejasnim, nedosljednim, prezalihosnim ili nepreciznim oznakama, što zbunjuje korisnike, umanjuje kvalitetu zapisa i potencijalno troši arhivske resurse prilikom moderiranja. Potencijalni problem je i zloupotreba sistema, bilo da se radi o spamu, trolanju ili zlonamjernom označivanju⁴⁴, osobito u participativnim arhivima marginaliziranih skupina koje se trude stvoriti vlastiti sigurni prostor.

5.3 Mrežne zajednice

Virtualna zajednica (engl. virtual community) nema jednu, jasnu definiciju, ali je najčešće definirana kao društvena agregacija koja nastaje na internetu kad ljudi dovoljno dugo vode javne rasprave da stvore mreže osobnih odnosa u kibernetičkom prostoru (engl. cyberspace). Također postoji definicija virtualne zajednice kao društvenog svijeta ljudi koji dijele aktivnosti, prostor i tehnologije te pritom međusobno komuniciraju. Nekad se koriste i pojmovi „internetska zajednica“ (engl. internet community) i „distribuirana zajednica“ (engl. distributed community). Zajedničko svojstvo svih mrežnih zajednica je njihova neformalna priroda. Najčešće motivacije za sudjelovanje u mrežnim zajednicama su pristup informacijama,

⁴² Alex, H, Poole. „Defining and Framing Participatory Archives in Archival Science.” Essay. In Participatory Archives: Theory and Practice. London: Facet, 2019.

⁴³ Anderson, Scott, i Robert Allen. „Envisioning the archival commons.” The American Archivist 72, br. 2 (2009): 383-400.

⁴⁴ Ibid.

društvena interakcija, podrška, stjecanje prijateljstva i zadovoljstvo. Spoj informacija i komunikacije je ključan za mrežne zajednice⁴⁵.

Smatra se da uspjeh mrežne zajednice, s društvene strane, ovisi o zajedničkim interesima, zajedničkom identitetu, dijeljenju znanja, autonomnim ciljevima, svijesti o društvenim protokolima i dobrovoljnom sudjelovanju. S tehničke strane, postoje modeli koji nastoje objasniti uspjeh mrežnih zajednica pomoću parametara poput percepcije korisnosti sistema, percepcije lakoće korištenja, percepcije kvaliteta sistema, usluga i informacija, užitka korištenja sistema itd. Iako modeli imaju univerzalnu moć objašnjavanja tehničkih parametara mrežnih zajednica, relevantnost svakog parametra varira ovisno o zajednici i sistemu na koje se model primjenjuje. Uspjeh zajednice se može vrednovati na više načina: ostvaruje li zajednica financijsku dobit, ispunjavaju li korisnici svoje emocionalne ili društvene potrebe, koristi li zajednica puni tehnološki potencijal svojeg sistema ili preko razine participacije članova. Zajednice mogu biti istovremeno uspješne ili neuspješne ovisno o kriterijima po kojima se vrednuju. Veliki broj istraživanja se bavi mjerenjem početnog sudjelovanja korisnika interneta u nekoj online zajednici, ali motivacija iza početnog sudjelovanja nije ista kao i motivacija za dugoročno sudjelovanje u zajednici. Neke od mnogobrojnih motivacija i faktora dugoročnog sudjelovanja korisnika su organizacijska kultura zajednice, povjerenje, aktivnosti na mreži i izvan nje, dostupnost alata i tehnologija za sudjelovanje, udobnost, rukovođenje stranicom, dostupnost novog sadržaja, količina članova zajednice i skalabilnost zajednice⁴⁶. Istraživanje dugoročnog sudjelovanja bi trebalo biti longitudinalne prirode.

Prema Krause i Yakel, uspjeh informacijskih izvora koji se oslanjaju na suradnju i doprinos korisnika ovise o tri koncepta: društvenoj navigaciji (engl. social navigation), povijesti interakcije (engl. interaction history) i društvenoj interakciji (engl. social interaction)⁴⁷. Društvena navigacija je pojam za informacijski sistem koji podržava suradničku aktivnost. Ponašanje jednih korisnika utječe na ponašanje drugih korisnika. Povijest interakcije je pojam koji označava predmete ili prostore koji imaju dokaze prijašnjih korištenja, dokaze koji sadrže informacije koje utječu na odluke nadolazećih korisnika koji će nabasati na taj predmet ili se naći u tom prostoru. S prethodna dva koncepta je povezan koncept društvene interakcije koji se odnosi na pretpostavku da se u mrežnom okruženju mogu pronaći ponašanja koja su cijenjena na isti način kao i u fizičkom svijetu. Društvena interakcija ovisi o četiri

⁴⁵ Huvila, Isto. „We've got a better situation': the Life and Afterlife of Virtual Communities in Google Lively." *Journal of Documentation* (2015).

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Krause, Yakel. „Interaction in virtual archives”, n. dj.

daljnja pojma: stvaranje mjesta (engl. place-making), zajedničko tlo (engl. common ground), svjesnost (engl. awareness) i omogućitelje interakcije (engl. interaction enablers). Termin „stvaranje mjesta“ se odnosi na dizajn digitalnog prostora koji ga čini cjelinom, odnosno jednim mjestom. Poput svakog mjesta u fizičkom svijetu, virtualni prostori imaju društveno značenje o kojem ovisi hoće li korisnik prihvatiti to mjesto. Mogućnost personalizacije mjesta može ostaviti dojam vlasništva i pripadnosti kod korisnika. Jedan od načina stvaranja mjesta je prepoznatljiv izgled svake stranice arhiva tako da korisnik uvijek zna je li još uvijek na stranici arhiva ili ne. Termin „zajedničko tlo“ podrazumijeva dijeljenje vrijednosti, aktivnosti i pretpostavki. Arhivisti bi trebali paziti da se ne dogodi nedostatak „zajedničkog tla“ između njih i korisnika ili čak korisnika i zapisa što uzorkuje korisnikovu nemogućnost pronalaska relevantnih materijala u arhivu. Termin „svjesnost“ podrazumijeva znanje korisnika o prisustvu drugih korisnika. „Svjesnost“ se može povećati na razne načine od kojih je jedan popis mrežnih korisnika na stranici. Termin „omogućitelji interakcije“ su funkcionalnosti stranice koje omogućuju korisnicima da započnu spontanu, neformalnu komunikaciju s drugim korisnicima na smislen način⁴⁸.

Svi su navedeni koncepti i pojmovi o mrežnim zajednicama, u kombinaciji s korisničkim stvaranjem sadržaja, neizravno povezani s arhitekturom sudjelovanja, Web 2.0 idejom da kroz dobar dizajn samo sudjelovanje korisnika poboljšava kvalitetu usluge⁴⁹. Uspješna arhitektura sudjelovanja ovisi o faktorima poput jednostavnosti korištenja, duhu suradnje, korisnosti usluge te pametnom praćenju i primjeni podataka o korisničkom ponašanju.

5.4 Mrežni učinci

Mrežni učinak je ekonomski naziv za povećanje vrijednosti koju usluga pruža ovisno o broju korisnika usluge. Primjer mrežnog učinka izvan interneta su telefoni. Kad novi korisnik kupi telefon, svi prijašnji korisnici ostvaruju povećanu vrijednost u posjedovanju telefona jer sada mogu nazvati novi broj i razgovarati s osobom s kojom prije nisu mogli⁵⁰. Veoma sličan primjer na internetu su društvene mreže poput Facebooka – s novim korisnicima rastu mogućnosti korištenja usluge starih korisnika. Još jedan primjer je uspjeh Microsoft Office usluga. Što je više ljudi koristilo Office, s više ljudi su postojeći korisnici mogli dijeliti

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Anderson. What is Web 2.0. , n. dj.

⁵⁰ Ibid.

dokumente, posljedica čega je teže prebacivanje na neki drugi softver jer se broj ljudi s kojima korisnik može dijeliti dokumente smanjuje. Ljudska sklonost za praćenjem trendova u kombinaciji s mrežnim učinkom tjera tehnološke kompanije da agresivnije promiču rano usvajanje svojih tehnologija i proizvoda⁵¹.

Zakon moći (engl. power law) je funkcionalna veza u statistici između dvije količine u kojoj relativna promjena jedne količine uzrokuje relativnu proporcionalnu promjenu u drugoj, neovisno o njihovim početnim vrijednostima⁵². U kontekstu interneta, zakon moći je donekle sličan Paretovom principu, u smislu da većina prinosa potječe od manjine izvora⁵³. Ako se pogleda graf zakona moći, on se sastoji od krivulje koja neprestano pada kako se bliži amplitudi, ali nikad ne doseže nulu budući da ide u nedogled. Ta padajuća krivulja izgleda poput repa te se zato zove krivulja dugog repa (engl. long tail). Pojednostavljeno, to znači da usluge na internetu mogu ostvarivati vrijednost u nedogled, iako u manjim frekvencijama, ako nema fizičkih barijera (npr. digitalni album može ostvarivati prodaje beskonačno u usporedbi s fizičkim albumom jer će troškovi proizvodnje i prodaje kupcima kad-tad fizički album učiniti neprofitabilnim). U kontekstu interneta, zbog nepostojanja fizičkih barijera, dugi rep s vremenom ostvaruje veći doprinos od početka krivulje, za što su dobri primjeri Amazonove prodaje nepopularnih knjiga ili današnja veličina Wikipedije⁵⁴.

Samouelian je još 2009. napravila istraživanje o prisutnosti Web 2.0 tehnologija u digitalnim arhivima. Predstavnici arhiva koji su imali Web 2.0 tehnologije su u intervjuima naveli neke pozitivne i negativne strane implementacije Web 2.0 tehnologija. Najizraženija pozitivna strana je bila promocija za arhiv, dok su na drugom mjestu jednako izražene bile zadovoljenje potreba korisnika, potencijalni rast korisnika i lakoća implementacije. Najizraženija negativna strana je bila potrebno vrijeme, zatim nedosljedni standardi opisa, a podjednako zastupljeni su bili nedostatak kontrole nad zapisima, nedostatak tehničke stručnosti i nužnost složenih metapodataka⁵⁵.

⁵¹ Ibid.

⁵² „Concepts: Power Law.” New England Complex Systems Institute. The New England Complex Systems Institute. Accessed August 19, 2020. <https://necsi.edu/power-law>

⁵³ Anderson. What is Web 2.0. , n. dj.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Samouelian, Mary. „Embracing web 2.0: Archives and the newest generation of web applications." *The American Archivist* 72, br. 1 (2009): 42-71.

6. Participativni arhiv

Nema jasne definicije participativnog arhiva. Theimer tumači da je participativni arhiv „organizacija, (internetska) stranica ili zbirka u kojoj ljudi koji nisu arhivistički profesionalci doprinose znanju ili resursima, s rezultatom većeg razumijevanja arhivskog materijala, obično u mrežnom okruženju”⁵⁶. Rolan navodi nekoliko ideja koje su zastupljene pojmom „participativni”: rukovođenje zapisima pod kontrolom zajednice, promišljanje o korištenju mnoštva prilikom odabira ili anotacije zapisa, priznanje mnogostrukih vlasnika zapisa neovisno o fizičkoj lokaciji zapisa⁵⁷. Prednosti participativnih arhiva u usporedbi s tradicionalnim arhivima su korištenje velikog broja korisnika za bržu obradu arhivskog gradiva, za financiranje arhivskih aktivnosti te demokratizacija arhiva od strane njegovih korisnika – nastanak arhiva za korisnike umjesto arhiva o korisnicima⁵⁸. Rani primjeri participativnih pristupa su ručno kopiranje i transkripcija raznih arhivskih materijala od strane Društva kćeri američke revolucije iz Tennesseeja i uprezanje mnoštva prilikom indeksiranja osobnih imena iz državnih zapisa nastalih prije 1851. godine, oba primjera iz SAD-a i objavljena 1938. godine⁵⁹. Rolan upozorava da pojam „participativni” ima previše nejasnih značenja, dok velik broj participativnih arhiva samo površinski ispunjava svoju misiju – sudjelovanje korisnika⁶⁰.

Jezik kojim se participativni arhivi koriste dolazi iz istraživanja razvojnih intervencija u zapadnjačkim urbanim sredinama i nevladinih inicijativa u zemljama u razvoju. Pojmovi nastoje obuhvatiti predaju moći od onih na vrhu onima na dnu. Postoji nekoliko modela koji prikazuju proces predaje moći, a zajedničko im je što se sastoje od skala koje počinju na dnu - isključenje marginaliziranih iz aktivnosti vladajućih i obrnuto – te završavaju na sveobuhvatnom dijeljenju moći između svih sudionika⁶¹. Jedna jednostavna tipologija sudjelovanja se oslanja na širinu (engl. breadth) i dubinu (engl. depth). Širina predstavlja procjenu uključenosti korisnika, odnosno koje su grupe dobrodošle sudjelovati, dok dubina predstavlja procjenu osnaživanja (engl. empowerment) korisnika, odnosno u kojoj mjeri se njihovi doprinosi uvažavaju - u kojoj mjeri mogu učinkovito sudjelovati u vrednovanju,

⁵⁶ Huvila, Isto. „What Is a Participatory Archive? For Real(?)” What is a participatory archive? For real(?) | Isto Huvila, August 31, 2011. <http://www.istohuvila.se/what-participatory-archive-real>.

⁵⁷ Rolan, Gregory. „Agency in the archive: a model for participatory recordkeeping.” *Archival Science* 17, br. 3 (2017): 195-225.

⁵⁸ Poole. Social tagging, n. dj.

⁵⁹ III, Edward, Benoit, i Alexandra Eveleigh. „Defining and Framing Participatory Archives in Archival Science.” Essay. In *Participatory Archives: Theory and Practice*. London: Facet Publishing, 2019.

⁶⁰ Rolan, Gregory. „Agency in the archive: a model for participatory recordkeeping.” *Archival Science* 17, br. 3 (2017): 195-225.

⁶¹ Ibid.

očuvanju, dokumentiranju, stvaranju i izlučivanju zapisa. Literatura i stručnjaci kao cilj imaju veliku širinu i veliku dubinu, ali u praksi participativni arhivi uglavnom imaju malu širinu i veliku dubinu. Očito rješenje činjenja participativnih arhiva uključivijim ne funkcionira, već može i pogoršati stanje jer drugačije grupe imaju drugačije potrebe prilikom doprinosa. Povećavanje širine participativnih arhiva zahtjeva dublje razumijevanje potreba različitih grupa i nijansiranje prilikom dizajna alata koji im omogućavaju dubinu. Neadekvatni alati koji šalju višeznačne poruke određenoj skupini otvaraju vrata daljnjem isključivanju te skupine. Neki od razloga zašto grupe odbijaju sudjelovanje u participativnim arhivima su negativne asocijacije s mjestima na koja su pozvane (engl. invited spaces) u kontrastu s prostorima koje su takve grupe same stvorile, sagorijevanje od sudjelovanja (engl. participation fatigue), strah od odmazde i stvaranje stereotipa o pripadnicima tih grupa. Čak i jednostavnije arhivske usluge poput anotacija moraju uzeti u obzir složene karakteristike različitih grupa korisnika⁶².

6.1 Digitalni participativni arhivi

Digitalni participativni arhivi ovise o virtualnim zajednicama svojih korisnika. Huvila navodi tri temeljne karakteristike digitalnih participativnih arhiva⁶³. On tvrdi da je u tradicionalnim arhivima naglasak na očuvanju gradiva i arhivskom procesu – iskoristivost arhiva dolazi tek nakon toga. U digitalnim participativnim arhivima naglasak je na upotrebljivost i dostupnosti gradiva te na temelju tih svojstava traži najbolje praktično rješenje za očuvanje i vrednovanje gradiva. Ovu karakteristiku naziva radikalnom orijentacijom na korisnika (engl. radical user orientation), tj. karakteristikom digitalnog participativnog arhiva da se neprestano orijentira i reorijentira prema svojim korisnicima. Radikalna orijentacija na korisnika podrazumijeva da participacija počinje od samog začetka arhiva. Imajući na umu ciljanu demografiju arhiva, arhivist mora osigurati temeljne tehničke zahtjeve svoje zajednice prilikom dizajniranja arhiva. Te minimalne tehničke zahtjeve mora zadovoljiti na fleksibilan način jer se očekuje mnogo iteracija i nadogradnji arhiva u skladu s potrebama korisnika od prvog trenutka kad arhiv postaje operativan. Digitalni participativni arhiv se mijenja kroz korištenje i samo-vrednovanje u skladu s aktualnim potrebama korisnika. Druga karakteristika digitalnih participativnih arhiva je decentralizirano očuvanje (engl. decentralised curation). Zadaće očuvanja moraju biti ravnopravno raspodijeljene između arhivista i zajednice korisnika

⁶² Ibid.

⁶³ Huvila, Isto. „Participatory archive: towards decentralised curation, radical user orientation, and broader contextualisation of records management." *Archival Science* 8, br. 1 (2008): 15-36.

arhiva. Tako zajednica lakše oblikuje kontekst svoje suradnje umjesto da to odluče arhivisti unaprijed. Decentralizirano očuvanje podrazumijeva veliki stupanj slobode korisnika prilikom opisa, prijevoda, transkripcije i povezivanja zapisa. Posljednja karakteristika je kontekstualizacija zapisa i cijelog procesa arhiviranja (engl. contextualisation of both records and the entire archival process). Tradicionalni arhivi stavljaju velik naglasak na kontekst zapisa u sklopu načela provenijencije i načela prvotnog reda. Digitalni participativni arhivi, osim tih konteksta, priznaju i druge kontekste zapisa poput onih koji ovise o porijeklu zapisa, osobi ili instituciji u čijoj je nadležnosti ili njegovim korisnicima. Treba koristiti onaj kontekst koji ide najviše u korist upotrebljivosti i dostupnosti gradiva.

Preživljavanje digitalnih participativnih arhiva ovisi o tome sudjeluju li korisnici i dodaju li svojim sudjelovanjem vrijednost arhivu. Funkcionalnost arhiva je ovisna o aktivnosti korisnika, pojavi suradničke kulture, integraciji u svakodnevnu praksu i dostizanju kritične mase za održavanje potrebne razine doprinosa korisnika⁶⁴. Huvila teoretizira da bi uspješnost digitalnog participativnog arhiva mogla ovisiti i o vrijednosti gradiva - specifično gradivo bi moglo povezati korisnike čak i ako arhiv ne povećava svoju zbirku redovito upravo zbog rijetkosti i jedinstvenosti gradiva⁶⁵.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Huvila. Participatory archive, n. dj.

7. Korisnici digitalnih participativnih arhiva

Povijesno-tehnicistička paradigma uzima položaj arhiva zdravo za gotovo – arhiv je mjesto koje ima ponudu gradiva, na korisniku je da ju uzme ili ostavi.⁶⁶ Takav neutralni, „nezainteresirani” i objektivni pristup arhiva prema svojim korisnicima je ostatak predmodernog i modernog razdoblja arhiva kad su glavni korisnici bili povjesničari. Oni su kao korisnici imali drugačije potrebe od suvremenih korisnika i drugačije vještine za navigaciju kroz arhivsko gradivo. Od korisnika arhiva se očekivalo da donekle znaju što i kako traže u arhivu. Danas je potrebno preispitati zadovoljavaju li arhivi potrebe svojih sve raznolikijih korisnika. Korisnici sve više zahtijevaju ne-tradicionalne zahtjeve od arhiva. Arhivi se tek od devedesetih godina prošlog stoljeća empirijski okreću prema svojim korisnicima, ali s nedovoljnim naglaskom na teorijske razrade o svojim korisnicima i korištenju arhiva općenito. Naglasak tih empirijskih upita je još uvijek na povjesničarima i njihovom korištenju arhiva, a polazišna točka nisu korisnici već gradivo koje koriste⁶⁷.

Pojava postmoderne i Web 2.0 paradigme ohrabruju arhive da daju određeni stupanj (ili potpunu) kontrole nad gradivom svojim korisnicima. Korisnici u participativnim arhivima nisu pasivni potrošači sadržaja, već aktivni proizvođači sadržaja koji surađuju s arhivistima. Arhivisti se u praksi susreću s dvojbom. S jedne strane žele zadržati stupanj kontrole nad kontekstom i autentičnošću gradiva, s druge strane žele da se gradivo koristi i bude dostupno. Na primjer, korisnici digitalnih participativnih arhiva često propitkuju pravila zadana od strane arhiva i mijenjaju oznake po vlastitim kriterijima. Arhivističke predispozicije prema jenkinsonovskom arhivistu koji ima autoritet idu protiv postmodernističkog pogleda na korisnike arhiva kao legitimne suradnike⁶⁸. Neki arhivisti zagovaraju određeni stupanj kontrole nad korisnicima (engl. gatekeeping) kako bi sačuvali dio vjerodostojnosti gradiva⁶⁹, iako pritom nema konsenzusa oko jasne definicije tog stupnja kontrole ili oko pitanja resursa koji su potrebni za takve moderacije.

Motivacija je multidimenzionalni afektivni faktor koji omogućava započinjanje, održavanje i završavanje potrage za informacijom⁷⁰. Prvi pobornici digitalnih participativnih arhiva su bili uvjereni da će sama pristupačnost i mogućnost sudjelovanja privući korisnike, ali praksa pokazuje da to nije tako jednostavno. Istraživanja o motivaciji korisnika participativnih

⁶⁶ Huvila. Participatory archive, n. dj.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Jimerson. Archives 101, n. dj.

⁷⁰ Poole. Social tagging, n. dj.

arhiva daju neke moguće odgovore. Istraživanje koje su proveli Bearman i Trant 2005. ukazuje na činjenicu da je najveća komponenta motivacije korisnika u doprinosu sadržaja muzejima njihova osobna veza s muzejom. Istraživanje koje su proveli Golder i Huberman nad korisnicima stranice del.icio.usa iste godine dokazuje da su korisnici više motivirani vlastitom koristi nego boljitkom zajednice (engl. collective good), koji je ostao nedefiniran kao pojam. Ames i Naaman su 2007. istražujući stranice Flickr i ZoneTaga zaključili da je prva najjača motivacija označivanje slika kako bi ih drugi korisnici (uključujući strance) lakše pronašli, dok su na drugom mjestu izjednačeni samoorganizacija i društvena komunikacija. Nov i suradnici 2008. zaključuju da motivacije povezane s osobnim i javnim boljitkom pozitivno koreliraju s brojem oznaka, dok motivacije povezane s prijateljima i obitelji ne. Kraus i Yakel u istraživanju Polar Bear projekta 2007. otkrivaju da od 114 registriranih korisnika njih 52 se nikad nije ulogiralo. Ova istraživanja su samo neka od mnogih koja potkrepljuju pretpostavku da nije dovoljno samo osigurati alate korisnicima kako bi sudjelovali⁷¹. Potrebno je učiniti te alate pristupačnim, jednostavnim i ugodnim za korištenje. Uz to, potrebno je zadobiti pažnju zajednice, održavati ju te širiti vijesti o postignućima korisnika. Važno je osigurati da korisnici imaju dojam vlasništva nad udjelima arhiva s kojim surađuju. Jedno istraživanje Flickr Commonsa je ukazalo da su doprinosi korisnika kvalitetniji kad su zapisi i gradivo arhiva povezani s njihovim iskustvima i razmišljanjima, što potvrđuje važnost pronalaska prikladne zajednice za svaki arhiv, odnosno pronalaska ciljane demografije. OCLC-evo istraživanje 76 kulturnih institucija zaključuje da su sljedeće motivacije ključne: doprinos se čini zabavan i zanimljiv, doprinos pridonosi izazovnom postignuću, doprinos se vidi kao doprinos većem dobru, doprinos je prilika za dijeljenje informacija s drugim entuzijastima i doprinos zadovoljava sebične motivacije. Istraživanje 1.056 doprinosa na Facebook-u, Twitter-u, del.icio.usu, YouTubeu i Flickru zaključuje da je prva motivacija učenje, druga društveno povezivanje (engl. social engagement), dok su ostale motivacije na trećem mjestu, a uključuju recipročnost, reputaciju, interese zajednice, samoeфикаsnost, altruizam i užitak. Protivno mnogim drugim istraživanjima, osobni dobitak je bio na zadnjem mjestu. Huvila u pilot istraživanju motivacije korisnika prilikom doprinosa mrežnim arhivima, knjižnicama i muzejima pronalazi da su najčešće motivacije utilitarističke prirode ili potaknute željom korisnika da podijele iznimno pozitivno ili negativno mišljenje o nečemu. Korisnici također ne

⁷¹ Ibid.

vide mrežne arhive, knjižnice i muzeje kao mjesta gdje su korisnički doprinosi poželjni⁷². Motivacija korisnika je složena tema koja uvelike ovisi o kontekstu. Narav platforme i projekta, dob, spol, nacionalnost, materinji jezik i korisničko iskustvo sa svim tim faktorima igraju ulogu. Osobne i kolektivne motivacije se ponekad preklapaju. Svako od navedenih istraživanja ima različite uzorke, što poopćavanje motivacije čini nemogućim⁷³.

7.1 Marginalizirane skupine

Haskan tvrdi da održavanje vladajuće ideologije prati dogmatski formalizam – nastojanje da se stvarnost reinterpreтира na idealni način, umjesto na kompleksni ili višeznačni⁷⁴. Kroz 19. i prvu polovicu 20. stoljeća, spomenici koriste simbolizam kako bi prenijeli poruke pobjede i hrabrosti, muzeji su građeni u rimskim i grčkim stilovima kako bi se stvorila asocijacija između trenutnih vladajućih i klasičnih oblika vladavine, a njihova veličina je ostavljala kod posjetitelja dojam malenog promatrača, a ne sudionika. U suprotnosti s dogmatskim formalizmom kolokvijalna, efemerna izražavanja kulture se iskazuju kroz izvedbe, parade i proslave. U kontrastu dogmatskom formalizmu koji interpretira stanje stvarnosti kao idealno stanje, kolokvijalne manifestacije odražavaju onakvu stvarnost kakvu sudionici zbilja vide. Od sredine 20. stoljeća formalni se i kolokvijalni stilovi miješaju i mute, a kolokvijalne, efemerne manifestacije kolektivnog sjećanja dobivaju značaj u institucijama sjećanja. Primjer je spomenik sjećanja na vijetnamske veterane u Washington, DC-u. Umjesto pobjedničkog, anonimnog simbola, spomenik sadrži popis imena stradalih vojnika. Njegova crna površina reflektira posjetitelje. Mnogi posjetitelji su počeli ostavljati razne predmete ispred spomenika. Isprva je Služba nacionalnog parka ove efemerne zapise spremala pod izgubljeno i nađeno, ali ih je s vremenom počela arhivirati. Ovo je primjer participativnog sudjelovanja javnosti u čuvanju sjećanja i dokumentiranja efemernih zapisa⁷⁵.

U tradicionalnim arhivima odgovor na korisnikov upit ovisi o povijesti društva koje drži arhiv te vladajućem sloju tog društva. Kroz odlučivanje o vrijednosti gradiva oni koji vladaju mogu upravljati povijestima marginaliziranih skupina. Sistemi vladajućih, poput arhiva, obično govore umjesto marginaliziranih, a ne za marginalizirane. Takav jezik vladajućih dalje konstruira skupine marginaliziranih te proizvoljno izmjenjuje dijelove

⁷² Huvila, Isto. „Library Catalogue Is Not a Community! User Contributions to Online Services of Archives, Libraries and Museums.” In *XXVII Bobcats Symposium, Osijek, Croatia, January 2019*, pp. 99-107. Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 2019.

⁷³ Poole. Social tagging, n. dj.

⁷⁴ Haskins. Between Archive and Participation, n. dj.

⁷⁵ Ibid.

povijesti marginaliziranih skupina⁷⁶. Kroz participativne arhive marginalizirane skupine taktički koriste arhivistički diskurs kako bi ukazale na svoje postojanje⁷⁷. Kad arhivist odluči sačuvati jedan zapis, zbog ograničenih resursa odlučuje ne sačuvati neki drugi zapis, a tim raznovrsnih arhivista još uvijek ne može obraditi gradivo tako da ravnopravno predstavi sve skupine u društvu te njihova iskustva⁷⁸.

Iz toga razloga nastaju mnogi arhivi zajednica (engl. community archives). Community Archive and Heritage Group opisuje arhive zajednice kao mjesta koja nastoje dokumentirati povijest raznih lokalnih, okupacijskih, etničkih, vjerskih i drugih raznolikih zajednica kroz skupljanje, očuvanje i omogućavanje pristupa dokumentima, fotografijama, usmenim predajama i drugim zapisima takvih zajednica⁷⁹. Iako arhivi zajednica nisu ista stvar kao i participativni arhivi, često nalaze dodirne točke u načinima rada.

Shilton i Srinivasan pišu o participativnom modelu arhiviranja (engl. participatory archiving model) koji potiče marginaliziranu zajednicu da se uključi u vrednovanje, sređivanje i opisivanje zapisa⁸⁰. Kako bi pravedno i točno predstavili glasove svoje zajednice, arhivisti moraju surađivati s predstavnicima tih zajednica. Uključivanje članova zajednice u sređivanje i opis njihovih zapisa može sačuvati i potvrditi kontekst zapisa u okviru zajednice umjesto nametanja konteksta kroz razumijevanje osoba izvan zajednice. Provenijencija zapisa mora poteći od percepcije zajednice o podrijetlu i kontekstu stvaranja zapisa. Sređivanje i kategorije opisa moraju vjerodostojno obuhvaćati karakter stvaratelja zapisa kako se ne bi umanjili povijest i značaj zapisa.

⁷⁶ Shilton, Srinivasan. Participatory Appraisal, n. dj.

⁷⁷ Rajh, Arian. „Postmoderna arhivistika: Uvodna pitanja.“, n. dj.

⁷⁸ Shilton, Srinivasan. Participatory Appraisal, n. dj.

⁷⁹ Gilliland, Anne, i Andrew Flinn. „Community archives: What are we really talking about.“ In *Retrieved from CIRN Prato Community Informatics Conference*. 2013.

⁸⁰ Shilton, Srinivasan. Participatory Appraisal, n. dj.

8. Uloga arhivista

Spektar odgovornosti arhivista u digitalnim participativnim arhivima varira od arhiva do arhiva. Posao arhivista najčešće postaje pružanje alata zajednici da sudjeluje i održavanje arhiva s tehničke strane. Digitalni participativni arhiv mora zadovoljiti neke osnovne tehničke potrebe digitalnog arhiva. U kontekstu nužnih OAIS (engl. Open Archival Information System) obveza digitalnih arhiva, digitalni participativni arhiv mora biti sposoban osigurati i prihvatiti prikladne informacije od njihovih stvaratelja. Arhiv mora uspostaviti stupanj kontrole nad informacijama kako bi mogao osigurati dugoročno očuvanje tih informacija i dokazati njihovu autentičnost. Arhiv mora ustvrditi koja je njegova ciljna korisnička skupina (engl. designated community). Gradivo digitalnog participativnog arhiva mora biti obrađeno i sačuvano tako da je pristupačno njegovoj ciljnoj korisničkoj skupini i da ga ona može razumjeti bez pomoći stvaratelja tog gradiva. Arhiv mora imati uređene protokole kako bi se gradivo sačuvalo u slučaju svih razumno predvidljivih slučajeva ugrožavanja gradiva⁸¹.

Mnogi participativni projekti koriste treće strane (engl. third party) i njihove usluge za neke ili sve svoje tehničke potrebe. Neki primjeri su Flickr, del.icio.us, Facebook, Twitter i YouTube. Korištenje vanjskih pružatelja usluga ima svoje prednosti. Takve usluge su često brze i povoljne za implementaciju. Arhivi pomoću njih mogu privući nove korisnike, povećati vidljivost svoje institucije, proširiti svoje gradivo i zajednice. Korištenje vanjskih usluga ima i manjkavosti, od kojih su mnoge u suprotnosti s OAIS načelima. Funkcionalnost i uvjeti korištenja usluga vanjskih pružatelja se mogu promijeniti bilo kad. Pitanje intelektualnog vlasništva postaje mnogo kompleksnije. Premještanje sadržaja s infrastrukture vanjski pružatelja usluga u repozitorij arhiva može povlačiti tehničke probleme. Naposljetku, održivost vanjskih pružatelja usluga je nepredvidljiva i najčešće ovisi o njihovoj profitabilnosti⁸².

Zadaće informacijskih menadžera u arhivima su održavanje na tehničkoj razini, pružanje adekvatnih alata za doprinos korisnicima i osiguravanje minimalnih tehničkih uvjeta za pretraživost zapisa⁸³.

⁸¹ Consultative Committee for Space Data Systems. *Reference model for an open archival information system (OAIS)*. CCSDS Secretariat, 2002.

⁸² Poole. Social tagging, n. dj.

⁸³ Shilton, Srinivasan. Participatory Appraisal, n. dj.

9. Primjeri digitalnih participativnih arhiva

9.1 Digitalni arhiv Saari Manor

Saari Manor je plemićko imanje u Mietoinenu na jugo-zapadu Švedske⁸⁴. Imanje kao takvo postoji od 16. stoljeća, a od 2006. pripada Zakladi Kone (Kone Foundation). Zaklada na imanju financira i udomijuje umjetnike i znanstvenike te financira istraživanje o samom imanju. Fizički arhiv imanja se sastoji od 61 arhivske jedinice zapisa, od kojih su najstarije iz 1729., dok se digitalni arhiv imanja sastoji od zapisa o imanju, povezanih informacija i digitalnih surogata najstarijih zapisa od 18. stoljeća do 1943. Digitalne fotografije su najprije digitalizirane radi lakšeg istraživanja imanja. Očekivanje je bilo da će lakši pristup gradivu pridonijeti većoj vidljivosti projekta i većem interesu za istraživanje imanja.

Projekt stvaranja Saari digitalnog participativnog arhiva je započeo analizom potrebnih uvjeta za korištenje digitalnog arhiva od strane korisnika. Arhivisti su se posavjetovali s dva stručnjaka koja su predstavljala buduće korisnike arhiva, pretežito povjesničare i arheologe. Složili su popis zahtjeva koji su potom odobrila spomenuta dva stručnjaka i još 13 potencijalnih i stvarnih korisnika arhiva. Naglasak je bio na geografskoj raspršenosti korisnika, postojanju višestrukih stručnih stajališta i interpretacija zapisa, podršci za raznolikost informacijskih objekata u sistemu i činjenici da su se različiti stručnjaci bavili različitim informacijskim objektima. Idući je korak bila analiza inicijalnog plana rasporeda zapisa u sistemu, priprema zapisa za digitalizaciju i slaganje korisničkih uputa. S tehničke strane, naglasak je bio na učinkovitom pretraživanju arhiva, lakoći održavanja i budućoj prenosivosti podataka (engl. portability).

Cijeli je proces napravljen u savjetu sa stručnjacima to jest budućim korisnicima arhiva. Savjetnici su pretpostavili da će se većina stručnjaka baviti samo određenim dokumentima i njihovim kontekstima, odnosno da neće svi korisnici biti zainteresirani za svo gradivo arhiva. Savjetnici su vjerovali da će korisnici biti ohrabreni sudjelovati ako ne postoji mogućnost slučajnog brisanja sadržaja arhiva. Također nisu htjeli rigorozna ograničenja u vezi uređivanja. Vrste i formati podržanih zapisa moraju biti fleksibilni jer se ne zna unaprijed s kojim će se sve vrstama dokumenata i formata arheolozi susresti prilikom istraživanja. Zbog višestrukih disciplina koje će raditi u arhivu, savjetnici su htjeli izbjeći standardizirano opisivanje. Dali su prednost fleksibilnim opisima koji mogu uhvatiti relevantne informacije za zapis, umjesto

⁸⁴ Huvila. Participatory archive, n. dj.

formaliziranim opisnim shemama. Naglasak je stavljen na lakoću pretraživanja različitih vrsta zapisa i jednostavnost korištenja arhiva. Najveća prednost digitalnog arhiva je dostupnost, ali ona ne znači puno ako je arhiv nespretno korištenje. Što se pristupa tiče, savjetnici su htjeli da arhiv bude dostupan bez specijaliziranog softvera. Pristali su na instalaciju specijaliziranog softvera samo u specifičnim slučajevima. Budžet projekta bio je ograničen. Glavni sudionici na projektu također nisu raspolagali stručnim osobljem za tehničko održavanje arhiva na puno radno vrijeme.

Arhivisti su ove zahtjeve savjetnika preveli u sljedeće systemske zahtjeve i zadaće. Dosljednost, korištenje, uređivanje i održavanje zapisa će pasti na individualne ili grupirane stručnjake s najvećom stručnošću za tu vrstu zapisa. Povijest izmjena će se pratiti na individualnoj razini. Predlošci za popunjavanje opisa i metapodataka različitih vrsta zapisa će biti fleksibilni, iako će postojati određeni standardi i stupanj sumjerljivosti radi učinkovitog pretraživanja. Datoteke arhiva će biti u standardnim formatima koji ne zahtijevaju da korisnici imaju specijalizirani softver. Softver samog arhiva mora biti povoljan i općenit. Budući da projekt ne očekuje veliku dobit, digitalni arhiv mora biti fleksibilan i općenit u kontekstu održavanja i selidbe s trenutnog sistema na druge sisteme, kao i u kontekstu mijenjanja serverskog okruženja. Prilikom odabira softvera za digitalni participativni arhiv, arhivisti su se susreli sa sljedećim izazovima. S tehničke strane, mnogo softvera je zahtijevalo intenzivno mijenjanje serverskog okruženja i specifičan administratorski dio (engl. backend). S dokumentacijske strane, mnogo je funkcionalno prikladnih softvera imalo manjkavu dokumentaciju koja je održavanje činila rizičnom. S arhivske strane, većina softvera je bila prilagođena knjižnicama. To ih je činilo neprikladnim za pohranu arhivskih zapisa. Povezivanje zapisa je bilo ograničeno, a veze je bilo problematično semantički bogato opisati. Sistemi za praćenje povijesti izmjena i inačica arhiva su također bili manjkavi. Wiki sistemi su bili nedovoljno strukturirani što je prijetilo integritetu arhiva. Sa strane korištenja, većina sistema nije imala kolaborativnu funkcionalnost. Zaključak je bio da, dok niti jedan softver ne ispunjava zahtjeve projekta u potpunosti, Mediawiki sa Semantic Mediawiki ekstenzijom je bio najbliži. Što se rukovođenja arhivom tiče, arhiv je zamišljen kao samoupravljavajući sistem u kojem se izgradnja gradiva oslanja na suradnju i komunikaciju. Repozitorij ima minimalne zahtjeve za nove unose. Informacijski menadžeri, potencijalno izabrani među korisnicima, su potrebni da nadgledaju sistem, ali samo s tehničke strane⁸⁵.

⁸⁵ Ibid.

Na datum 7.8.2020. zadnja promjena na stranici digitalnog arhiva Saari Manor je iz 2015. godine. Arhiv je na finskom, tako da mi osobno, zbog nepoznavanja jezika, nije bilo moguće provjeriti koliko je arhiv bio uspješan.

9.2 Polar Bear Expedition i Finding Aids Next Generation

Finding Aids Next Generation (FANG) istraživačka grupa je nastala na Sveučilištu Michigan 2005. godine.⁸⁶ FANG-ov cilj je bio razviti nove alate za pretraživanje informacija koristeći Web 2.0 usluge i eksperimentiranje s tim alatima u arhivima s ciljem interakcije između korisnika arhiva i arhivista. Polar Bear Expedition jest objedinjeni naziv za grupu zbirki čije je gradivo povezano s američkom intervencijom u sjevernoj Rusiji između 1918. i 1919. godine. Sastoji se od raznih zapisa koji dokumentiraju iskustvo američkih vojnika (od kojih je većina porijeklom iz Michigana), a koje je Povijesna knjižnica Bentley počela skupljati od 1960.-ih. Iako je Knjižnica svaki zapis iz 60-ak zbirki obradila na temelju načela provenijencije, također je sve zbirke ujedinila kolektivnim opisom tog događaja. Zbog popularnosti, ali i radi očuvanja, Knjižnica je 2000. godine digitalizirala cijelu zbirku. Zbog međupovezanosti svih zapisa unutar zbirki, uskog bavljenja jednim povijesnim događajem, popularnosti zbirke i činjenice da je cijela zbirka digitalizirana i popraćena bogatim metapodacima, FANG grupa je odlučila isprobati svoje alate na zbirci Polar Bear Expedition.

Everything2 je bio izabrani alat za upravljanje sadržajem (engl. content management) na stranici, MySQL serveri su iskorišteni za baze podataka, CSS je iskorišten za sučelje, a Encoded Archival Description (EAD) je iskorišten za pretraživačke alate. Uz navedeno, stranica je koristila i neke Web 2.0 funkcionalnosti poput softvera otvorenog koda i programskih jezika kako bi napravili dinamično sučelje s dodatnom funkcionalnošću. Sljedeće funkcionalnosti su bile važne FANG-u.

1. Oznake (engl. bookmark) koje korisnici mogu pohraniti na svojem računu. Nakon pohrane, oznake su vidljive korisnicima na početnom sučelju stranice. Oznake su praktične i poznate većini korisnika.
2. Mogućnost ostavljanja komentara. Registrirani korisnici mogu ostavljati komentare i odgovarati na tuđe komentare. Očekivani sadržaj komentara je bio

⁸⁶ Krause, Yakel. „Interaction in virtual archives”, n. dj.

popunjavanje znanja o zapisima, ispravljanje pogrešaka i ostavljanja referenci na druge zapisa na i izvan arhiva. Komentari su pretraživi.

3. Putanje korisnika (engl. link paths) su redoslijedi pretraživanja arhiva korisnika. Korisnici su koristili arhiv, Everything2 je filtrirao načine korištenja i agregacijom podataka su stvorene putanje korisnika. FANG je koristio putanje korisnika kako bi otkrio odnose među zapisima. Novim korisnicima je na temelju prikupljenih informacija predlagao načine korištenja arhiva. Što je više korisnika koristilo arhiv, putanje korisnika su bolje funkcionirale.
4. Pregledavanje (engl. browsing) je glavni način korištenja arhiva. FANG je ponudio korisnicima 7 kategorija pregledavanja sadržaja: individualna imena, zbirke, vojne jedinice, zemljopisne lokacije, organizacije, predmeti iz MARC zapisa i vrsta medija. Ovim kategorijama su nastojali što bolje iskoristiti raspoložive baze podataka.
5. Pretraživanje (engl. searching) pretražuje sve sadržaje i vraća rezultate na temelju njihovih lokacija.
6. Korisnički računi (engl. user profiles) nisu obvezni. Korisnici koji se registriraju imaju dodatne funkcionalnosti poput komentiranja, oznaka, popisa nedavno pretraženih zbirki, ispunjavanja kratke biografije i pregleda biografija drugih registriranih korisnika.

Arhiv je službeno otvoren 2006. godine. S obzirom na njegovu eksperimentalnu prirodu, FANG je odlučio analizirati korištenje arhiva prvih šest mjeseci. Kvalitativni i kvantitativni podatci su prikupljeni pomoću mrežne analitike (engl. web analytics), analize sadržaja, online ankete i tri temeljita polustrukturirana intervjua. Podatci su dalje podijeljeni u systemske podatke i perspektive korisnika.

Od više tisuća posjetitelja arhiva, 114 korisnika se registriralo tijekom vrednovanja. Od tih 114, samo ih je 52 pretraživalo arhiv. Drugih 62 se registriralo, ali se nije niti jednom prijavilo svojim računom. Od 52 aktivna korisnika, samo ih je 12 sudjelovalo u online anketi. Ovo je objašnjeno teorijom kritične mase – pretpostavka je da je potreban veći broj korisnika kako bi sudjelovanje korisnika ustvari dodalo vrijednost arhivu i drugim korisnicima.

Dodavanje oznaka se ispostavilo kao nepopularna funkcionalnost, većina korisnika je označila samo 1 stranicu. Mogući razlog tome je naviknutost i jednostavnost korištenja funkcije za dodavanje oznaka u okviru internetskih pretraživača koje su korisnici koristili. Većina korisnika je bila svjesna mogućnosti komentiranja. Korisnici su ostavili 17 komentara tijekom

perioda istraživanja, većina njih je sugerirala ispravke grešaka (netočne informacije ili krivo napisana imena) ili dijeljenje daljnjih informacija. Arhivisti su odgovarali na komentare i ispravljali greške uz predodžbu ispravne dokumentacije od strane korisnika. Korisnici su cijenili interaktivnost i nužnost dokumentacije za ispravke grešaka. Korisnici kroz ovakve doprinose dobivaju osjećaj suradnje s arhivom, a budući korisnici se koriste bogatijim i točnijim informacijama. Neki su korisnici također nudili donacije zapisa vezanih uz zbirke, što je bilo neočekivano, ali dobrodošlo. Putanje korisnika su dobile mlaku reakciju. Korisnici ili nisu znali za njih, nisu znali što su ili nisu znali kako ih koristiti. Zaključak je da putanje korisnika moraju biti bolje objašnjene, ali i da je dio problema nedostatak kritične mase koja bi dalje poboljšala njihovu korisnost. Pregledavanje je bio glavni način korisničke navigacije arhivom. Korisnici su najčešće koristili pregledavanje i preferirali ga nad drugim metodama. Pregledavanje je uglavnom počelo od početne stranice, a idući najčešći korak je bio pregledavanje putem individualnih imena. Sve su kategorije pregledavanja bile zastupljene zbog pretežitog korištenja ove naspram drugih metoda navigacije. Pretraživanje nije bila popularna metoda navigacije među korisnicima. Ocijenili su ju kao nedosljednu i frustrirajuću. Čini se da su korisnici pokušali tražiti vlastite pojmove koji nisu bili prisutni u bazama podataka. Korisnički računi su dobili neutralne povratne informacije. Korisnici nisu bili jako zainteresirani za njih, osobito autobiografski dio korisničkih računa. Dio razloga bi mogao biti taj što većina korisnika traži zapise i ne mari mnogo za interakciju s drugim korisnicima. Dio razloga bi mogao biti i slab poticaj za registracijom, budući da korisnici mogu čitati tuđe komentare bez vlastitog računa. Korisnici su bili pretežito zadovoljni digitalnim zbirkama. Visoko su ocijenili kvalitetu digitaliziranih zapisa, kao i njihovu važnost i značaj.

Zaključak analize rada digitalnih zbirki Polar Bear Expedition u prvih šest mjeseci je da društvena interaktivnost može obogatiti gradivo arhiva i da korisnici mogu značajno doprinijeti. FANG je malo razočaran niskom stopom korištenja raznih interaktivnih alata arhiva. Rezultati analize upućuju na to da su glavni razlozi nepristupačnost alata i nezanimanje korisnika za interakciju - većina korisnika je bila zainteresirana isključivo za vlastite pretke i zapise o njima. Valja spomenuti da su digitalne zbirke Polar Bear Expedition pokrenute 2006. godine kad su prosječne razine informacijske i računalne pismenosti bile drugačije od današnjih.

10. Percepcija arhivista kao korisnika o digitalnim participativnim arhivima

Cilj ovog istraživanja je analizirati percepciju arhivista koji se bave digitalnim arhiviranjem kao korisnika o digitalnim participativnim arhivima. Istraživanje kreće od hipoteze da digitalni participativni arhivi nude mnoge dobrobiti, ali da njihov način rada odudara od načina rada tradicionalnih arhiva zbog čega su mnogi arhivisti skeptični oko primjene takvih arhiva u arhivskoj praksi.

10.1 Istraživanje

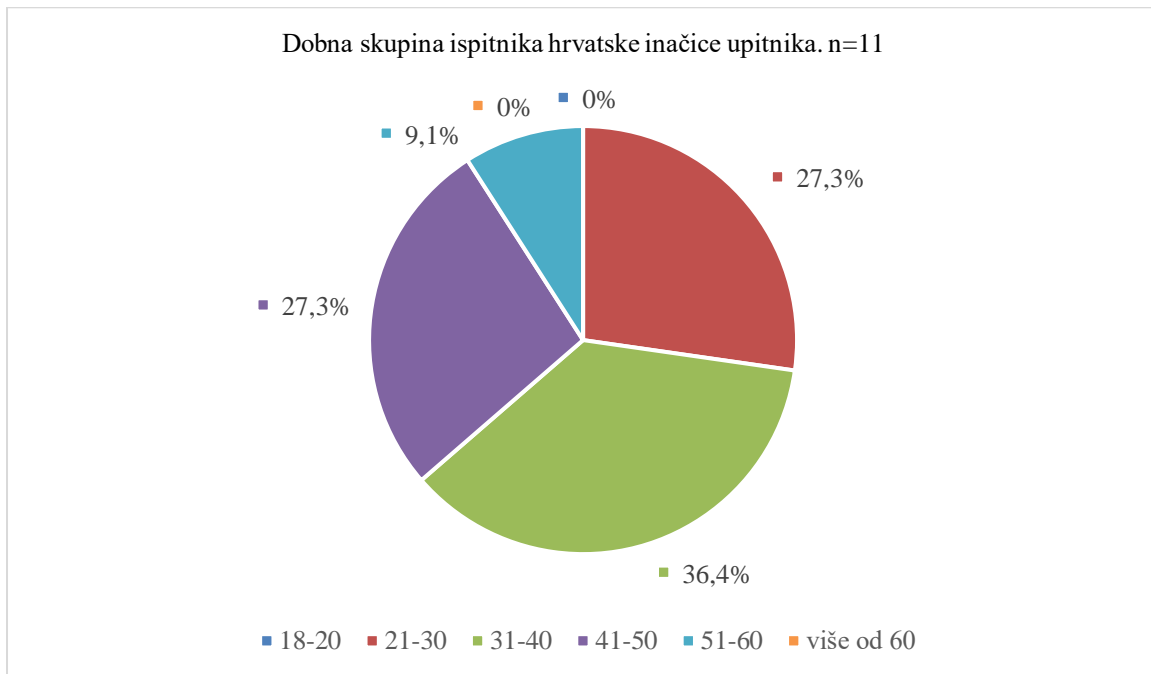
Upitnik na hrvatskom jeziku je poslan arhivistima unutar Republike Hrvatske, dok je upitnik na engleskom jeziku poslan arhivistima izvan Republike Hrvatske. Upitnik je većinski poslan putem električne pošte na 10 adresa digitalnih arhiva unutar Republike Hrvatske i na 49 adresa stranih digitalnih arhiva. Strani arhivi kojima je poslan upitnik su pretežito arhivi Sjedinjenih Američkih Država, a uključuju i arhive Federacije Bosne i Hercegovine, Francuske Republike, Kanade, Kraljevine Norveške, Kraljevine Španjolske, Republike Srbije, Savezne Republike Njemačke i Velike Britanije. Neki digitalni arhivi su zaprimili upitnike preko svojih mrežnih stranica gdje posjetitelji mogu ostavljati pitanja. Manji broj hrvatskih ispitanika je pristupio upitniku preko objave Katedre za arhivistiku i dokumentalistiku Filozofskog Fakulteta u Zagrebu na njihovoj Facebook stranici. Odgovori na pitanja upitnika su prikupljeni pomoću Google Forms usluge. Anketiranje je trajalo od 12. listopada 2020. do 2. studenog 2020. Hrvatsku inačicu upitnika je ispunilo 11 ispitanika, dok je englesku inačicu ispunilo 13 ispitanika – ukupno 24 ispitanika. Mali broj ispitanika, zbog svoje potencijalne nereprezentativnosti, može negativno utjecati na rezultate istraživanja.

U istraživanju se koristio upitnik koji se sastojao od devet tvrdnji. Upitnik je poslan arhivistima digitalnih arhiva. Ponuđeni odgovori na tvrdnje su se sastojali od Likertove ljestvice (osim prve tvrdnje) s pet stupnjeva slaganja (Potpuno se slažem, Slažem se, Neutralan/na sam, Ne slažem se, Potpuno se ne slažem).

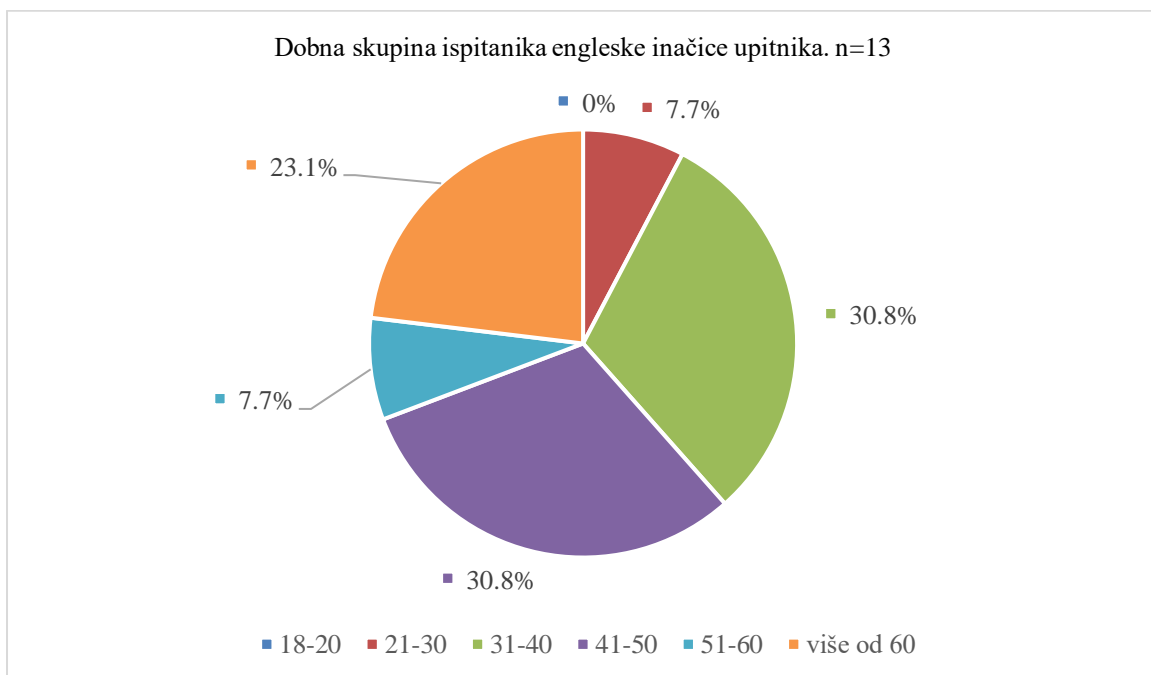
10.2 Rezultati istraživanja

Istraživanje je pokazalo da tri ispitanika hrvatske inačice upitnika (27,3%) pripadaju dobnjoj skupini od 21-30 godina, četiri ispitanika (36,4%) pripadaju dobnjoj skupini od 31-40

godina, tri ispitanika (27,3%) pripadaju dobnoj skupini od 41-50 godina i jedan ispitanik (9,1%) pripada dobnoj skupini od 51-60 godina (grafikon 1). S druge strane, jedan ispitanik engleske inačice upitnika (7,7%) pripada dobnoj skupini od 21-30 godina, četiri ispitanika (30,8%) pripadaju dobnoj skupini od 31-40 godina, četiri ispitanika (30,8%) pripadaju dobnoj skupini od 41-50 godina, jedan ispitanik (7,7%) pripada dobnoj skupini od 51-60 godina i tri ispitanika (23,1%) pripadaju dobnoj skupini od 60 i više godina (grafikon 2).

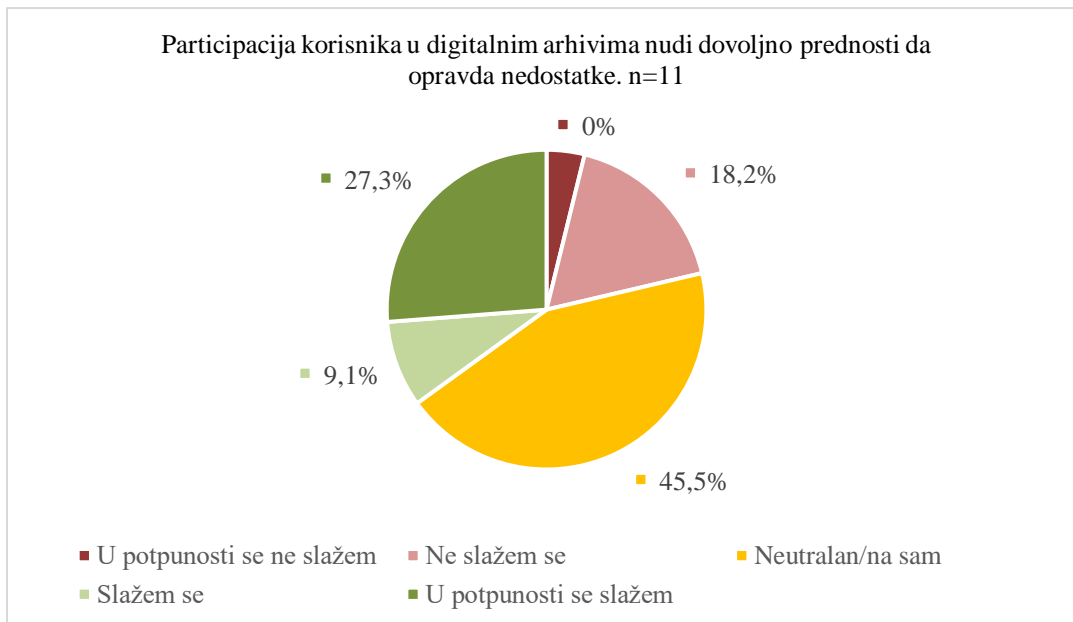

Grafikon 1. Dobna skupina ispitanika hrvatske inačice upitnika.

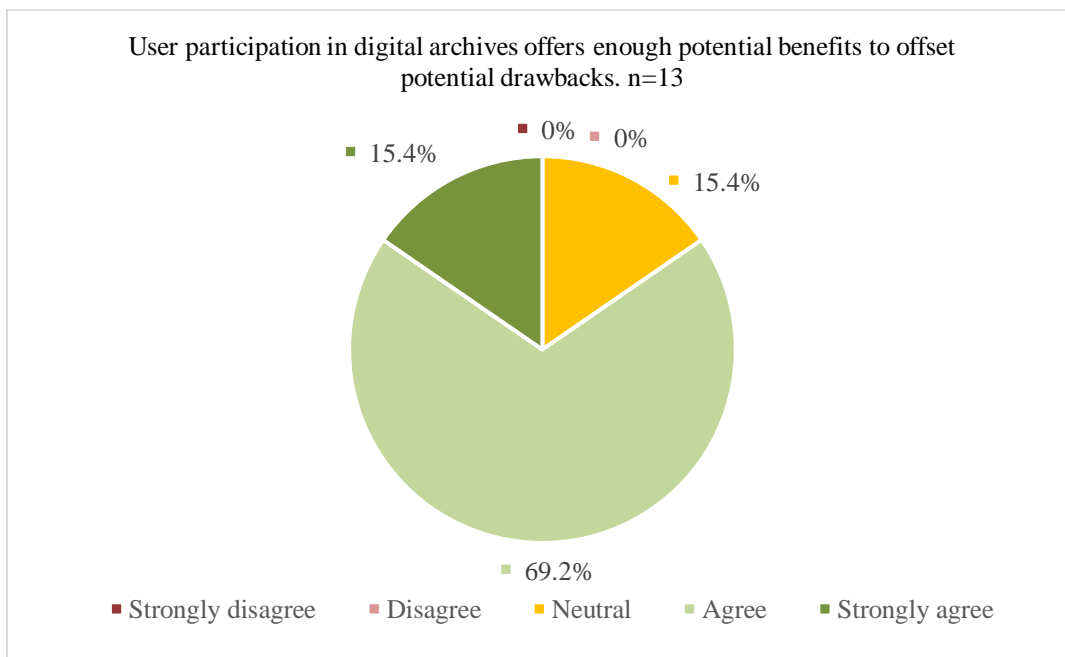

Grafikon 2. Dobna skupina ispitanika engleske inačice upitnika.

Druga tvrdnja upitnika je glasila: „Participacija korisnika u digitalnim arhivima nudi dovoljno prednosti da opravda nedostatke.” Ispitanici hrvatske inačice su pretežito bili neutralni (45,5%, grafikon 3), ispitanici engleske inačice su pretežito izrazili slaganje s tvrdnjom (69,2%, grafikon 4) dok ih je 15,4% bilo neutralno, ali niti jedan nije izrazio stupanj neslaganja.

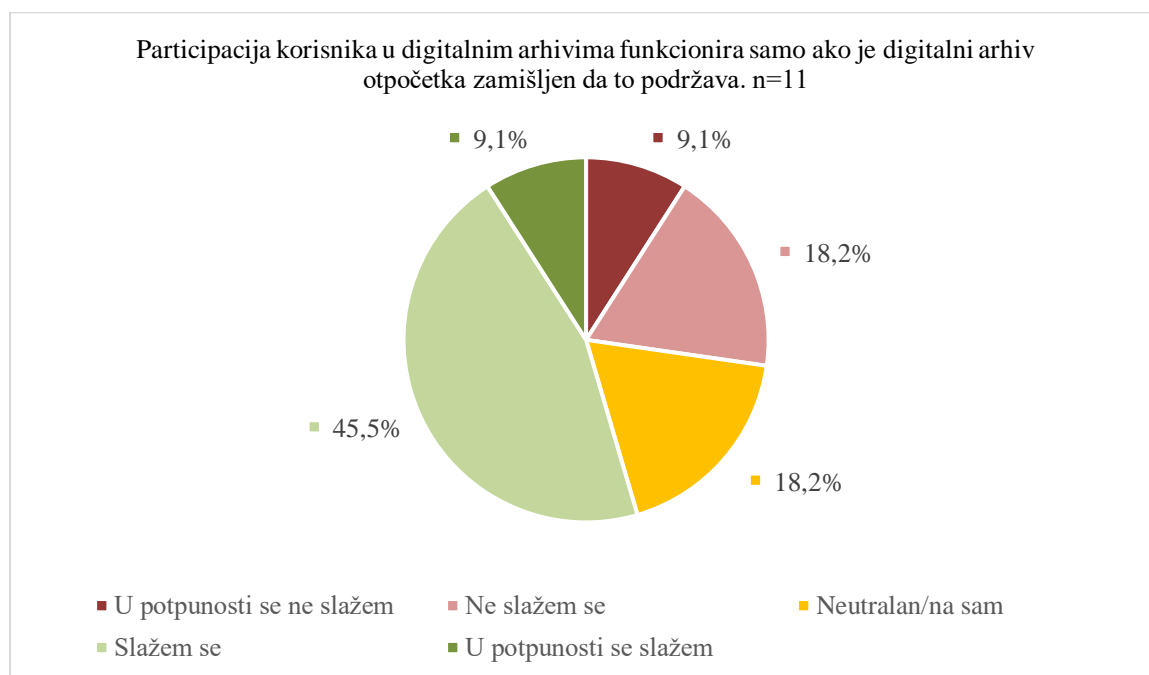

Grafikon 3. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o količini potencijalnih dobrobiti sudjelovanja korisnika.

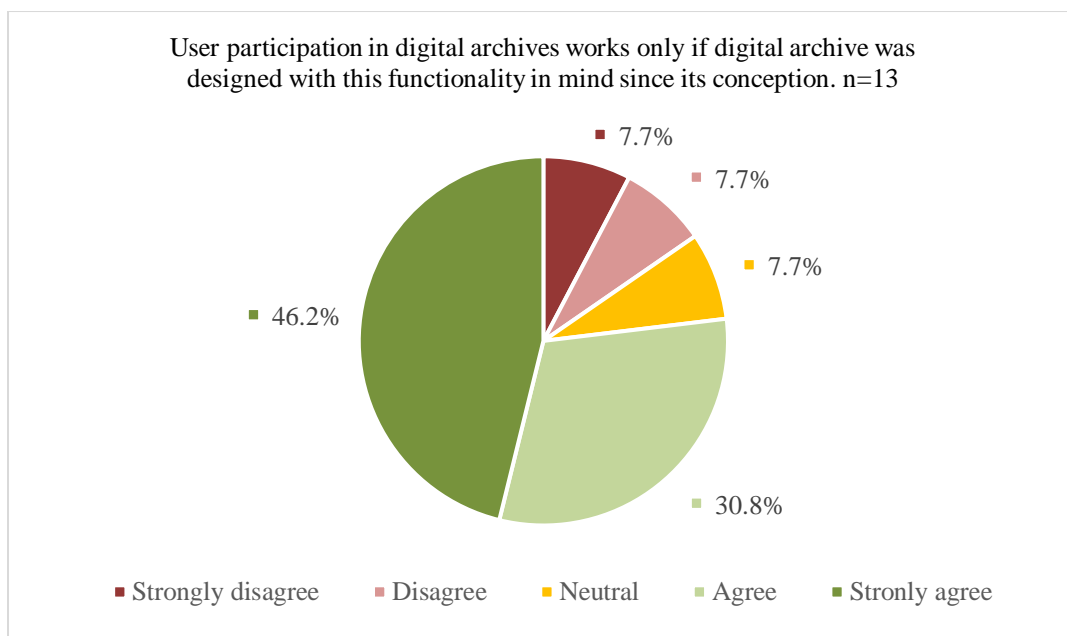

Grafikon 4. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o količini potencijalnih dobrobiti sudjelovanja korisnika.

Treća tvrdnja upitnika je glasila: „Participacija korisnika u digitalnim arhivima funkcionira samo ako je digitalni arhiv otpočetak zamišljen da to podržava.” Ispitanici obje inačice se većinski slažu s ovom tvrdnjom - 45,5% ispitanika hrvatske inačice tvrdi da se slaže (grafikon 5), dok se 46,2% ispitanika engleske inačice u potpunosti slaže (grafikon 6). Literatura korištena u ovom radu se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. Digitalni participativni arhiv zahtijeva metodičan pristup i planiranje. Prepoznavanje ciljne korisničke skupine, povezivanje s njom, prepoznavanje zbirke koje su prijemčive za participativni pristup, tehnički aspekti, promjenjive tehnologije i vanjski faktori, još uvijek mlada praksa i mnogi drugi elementi digitalne participativne arhive čine složenim projektima čiji uspjeh ovisi o pomnom planiranju i prilagodljivosti.

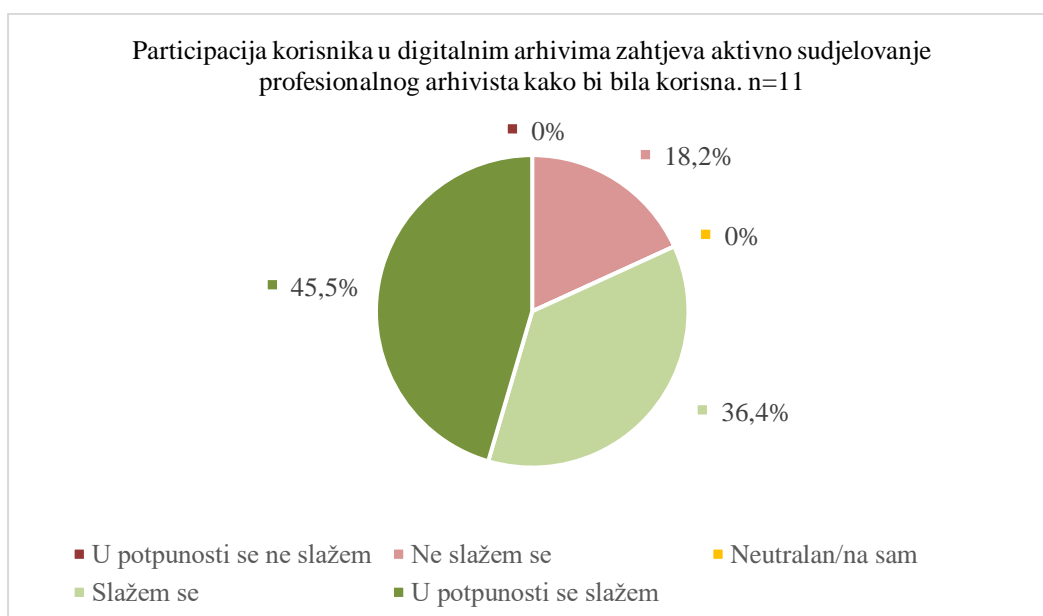

Grafikon 5. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o uspješnosti participacije korisnika u arhivima osmišljenim za to.

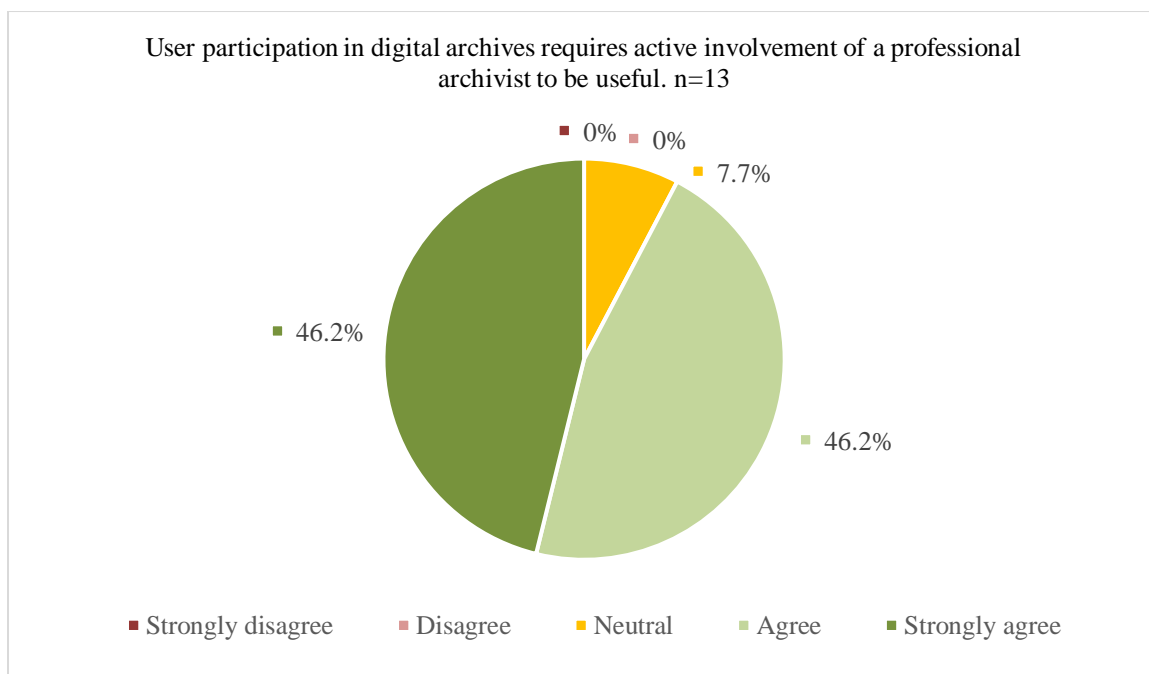

Grafikon 6. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o uspješnosti participacije korisnika u arhivima osmišljenim za to.

Četvrta tvrdnja upitnika je glasila: „Participacija korisnika u digitalnim arhivima zahtjeva aktivno sudjelovanje profesionalnog arhivista kako bi bila korisna.” S ovom tvrdnjom se ispitanici većinski slažu - 45,5% ispitanika hrvatske inačice se u potpunosti slaže i 36,4% se slaže (grafikon 7) dok se 46,2% ispitanika engleske inačice upitnika slaže u potpunosti i još toliko ispitanika se slaže (grafikon 8).

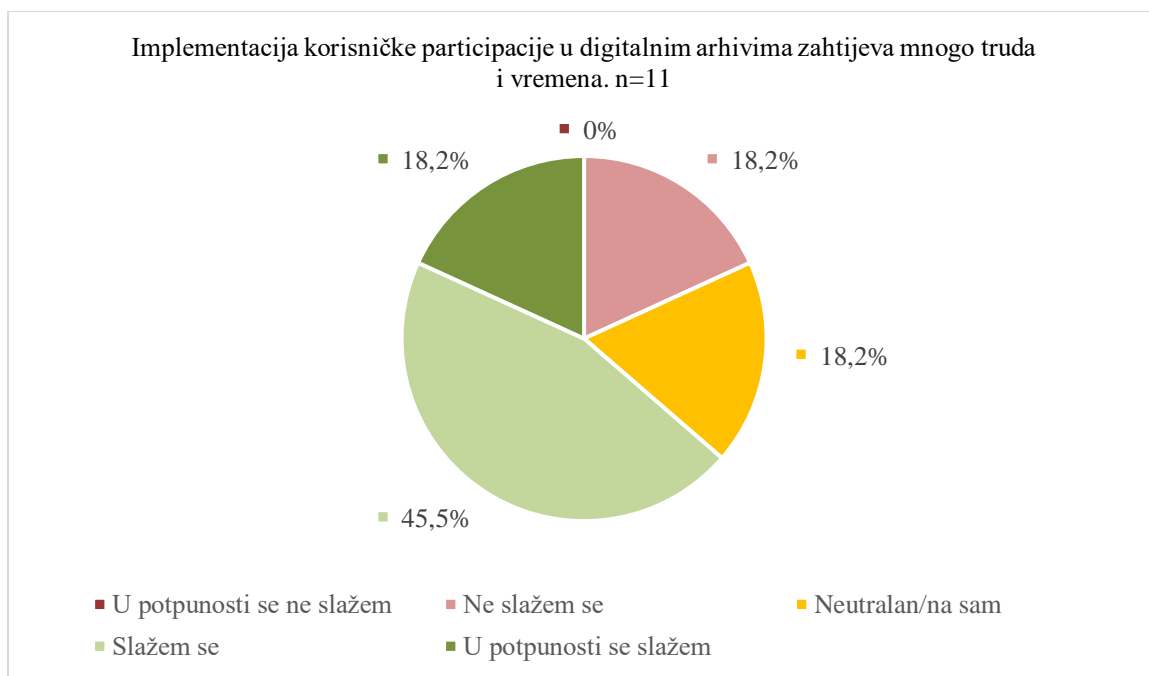

Grafikon 7. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o tome zahtijeva li korisnička participacija aktivno sudjelovanje arhivista.

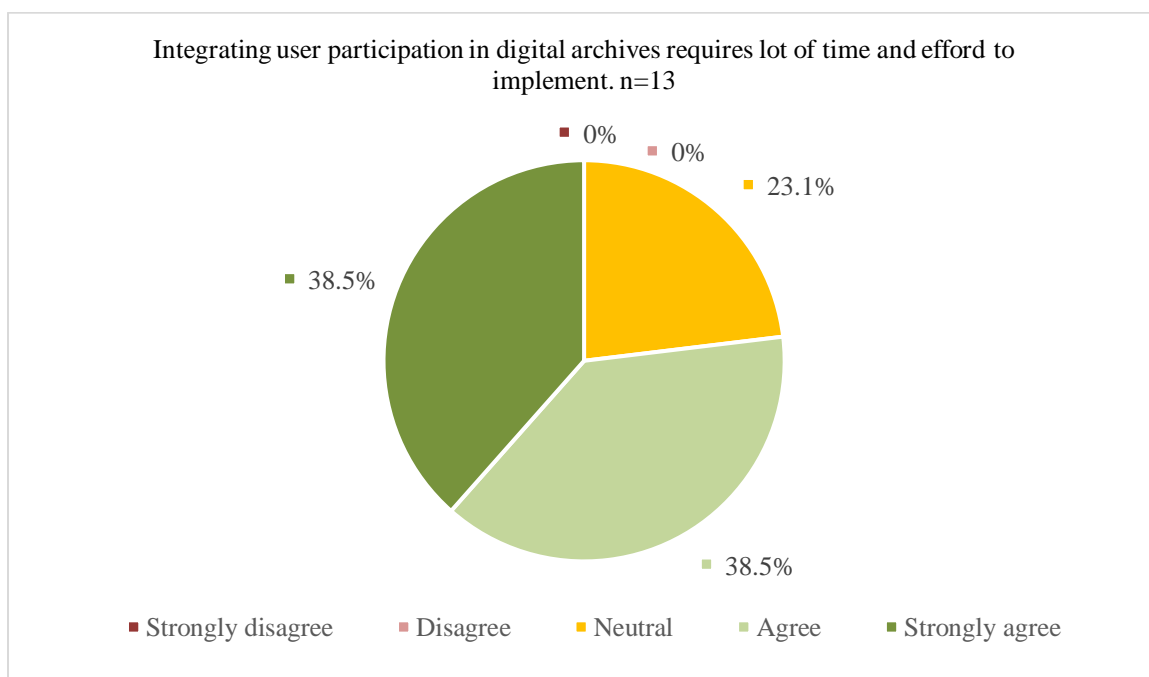

Grafikon 8. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o tome zahtijeva li korisnička participacija aktivno sudjelovanje arhivista.

Peta tvrdnja upitnika je glasila: „Implementacija korisničke participacije u digitalnim arhivima zahtijeva mnogo truda i vremena.” Ispitanici obje inačice upitnika se većinski slažu s ovom tvrdnjom - 45,5% ispitanika hrvatske inačice se slaže i još 18,2% se u potpunosti slaže (grafikon 9) dok se 38,5% ispitanika engleske inačice upitnika u potpunosti slaže i još toliko ispitanika se slaže (grafikon 10). Teorijska pretpostavka je da složenost implementacije ovisi o veličini arhiva i vrsti participacije korisnika. Različite vrste participacije imaju različite preduvjete za uspješnu implementaciju. S tehničke strane postoje i vanjski pružatelji usluga koji nude tehnološka rješenja koja mogu olakšati implementaciju. Neovisno o veličini arhiva i vrsti participacije digitalni participativni arhivi ovise o svojim zajednicama – iz tog razloga suvremena literatura dolazi do zaključka da svaki digitalni participativni arhiv mora dobro promisliti implementaciju participativnog pristupa neovisno o njezinoj tehničkoj složenosti.

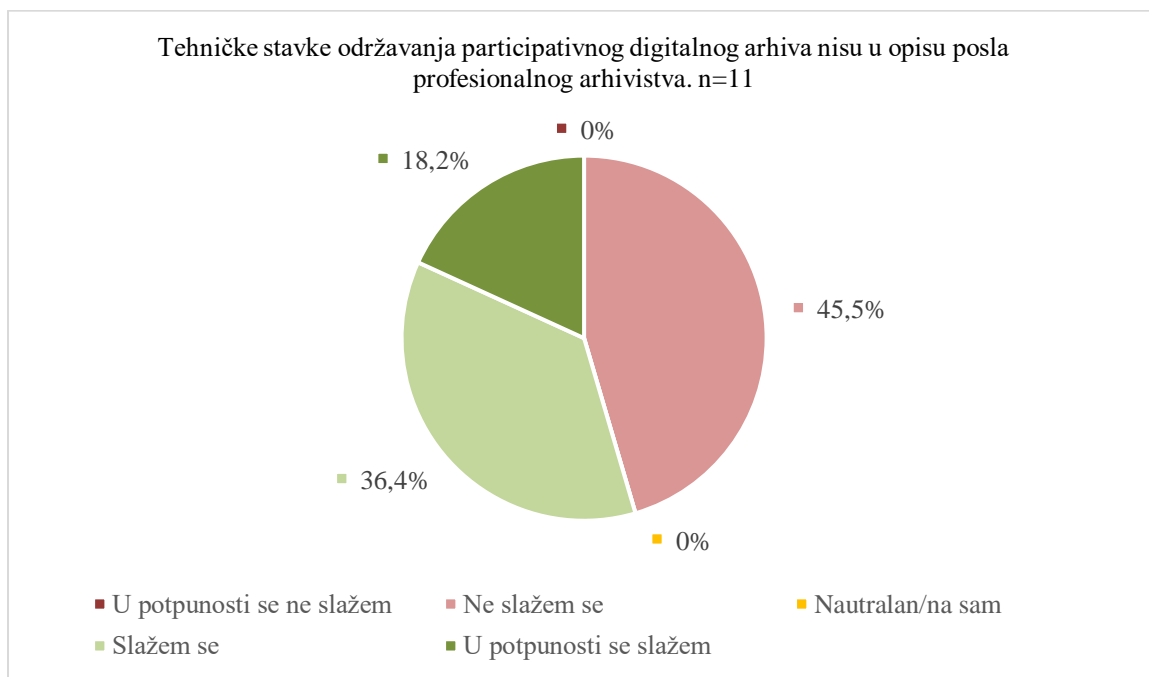
Grafikon 9. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o vremenu i trudu potrebnom za implementaciju korisničkog sudjelovanja.

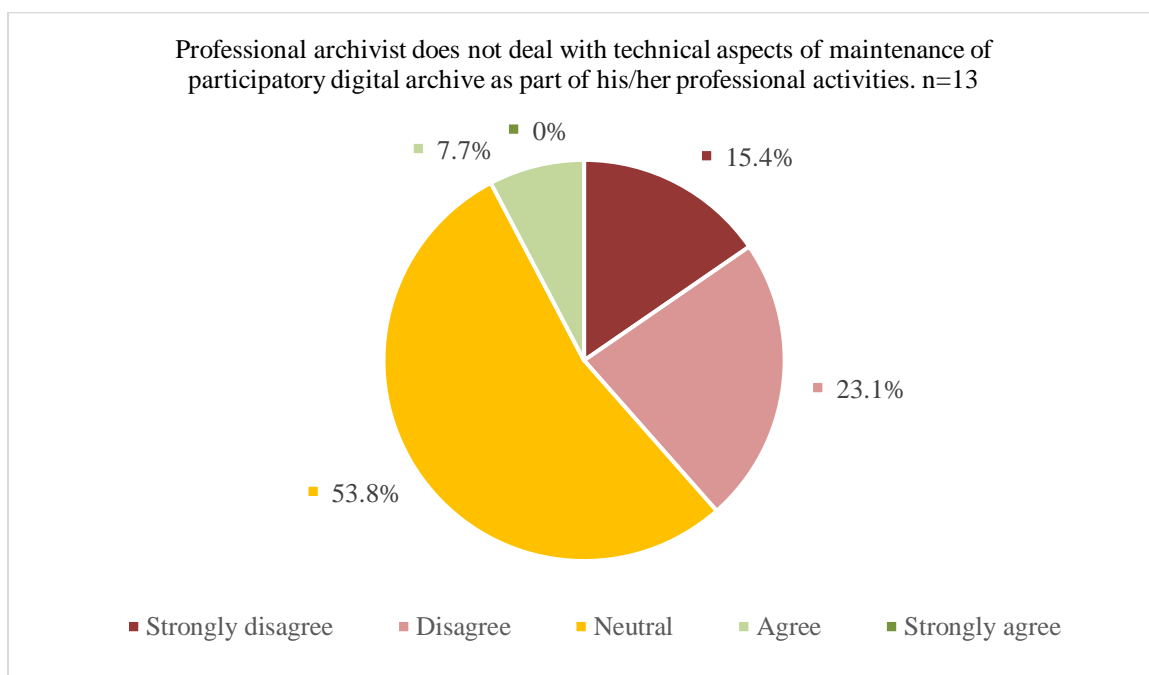
Grafikon 10. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o vremenu i trudu potrebnom za implementaciju korisničkog sudjelovanja.

Šesta tvrdnja upitnika je glasila: „Tehničke stavke održavanja participativnog digitalnog arhiva nisu u opisu posla profesionalnog arhivista.” Ispitanici hrvatske inačice upitnika su podijeljeni - 18,2% ispitanika se u potpunosti slaže, 36,4% se slaže i čak 45,5% se

ne slaže (grafikon 11). Ispitanici engleske inačice upitnika su pretežito neutralni oko ove tvrdnje (53,8%, grafikon 12). U literaturi ne postoji jednoglasan stav po ovom pitanju što pokazuju i rezultati ovog istraživanja.

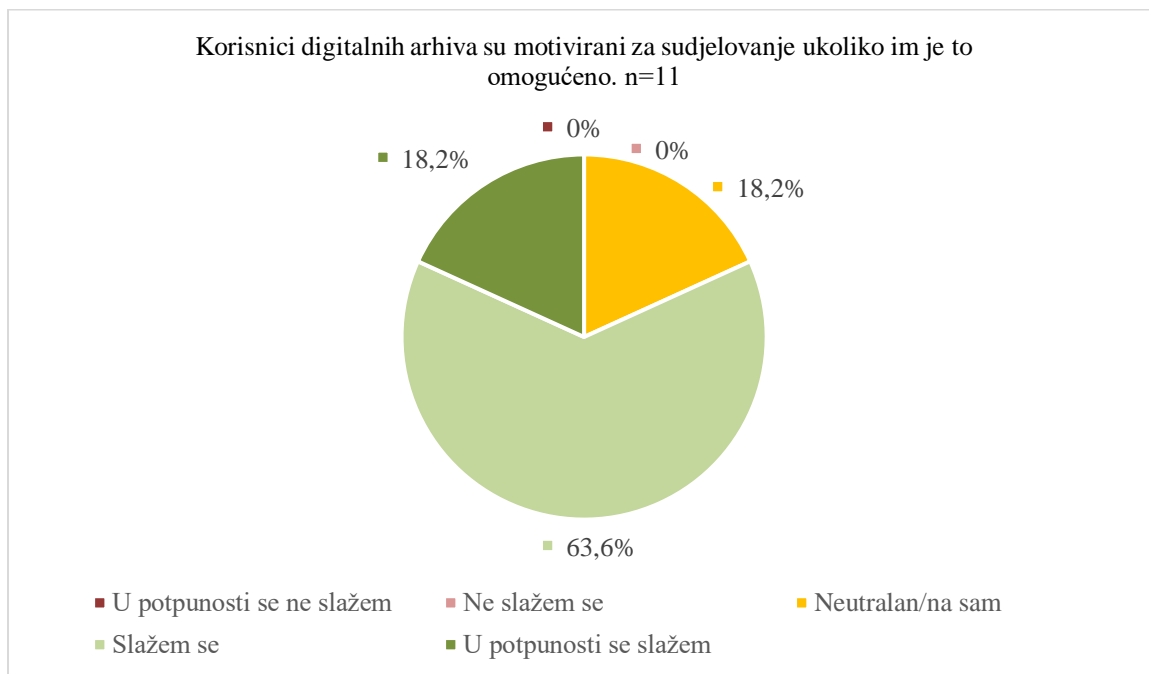

Grafikon 11. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o pripadanju tehničkih aspekata održavanja participativnog digitalnog arhiva opisu arhivistovog posla.

Grafikon 12. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o pripadanju tehničkih aspekata održavanja participativnog digitalnog arhiva opisu arhivistovog posla.

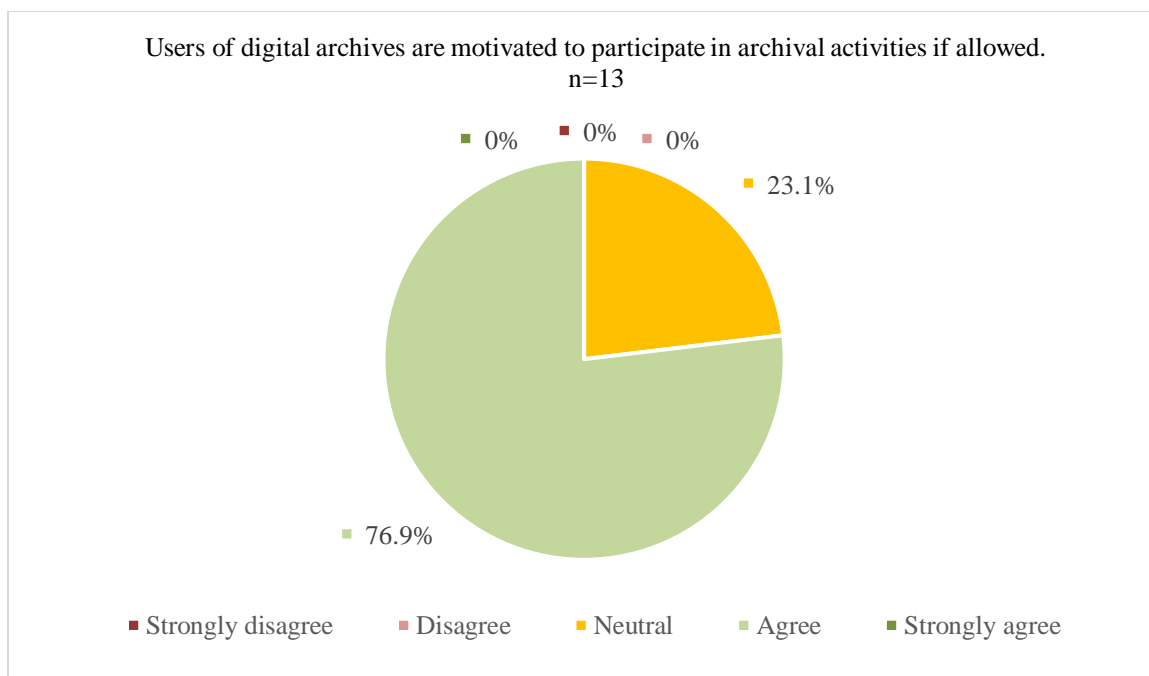
Sedma tvrdnja upitnika je glasila: „Korisnici digitalnih arhiva su motivirani za sudjelovanje ukoliko im je to omogućeno.” Ispitanici obje inačice upitnika se pretežito slažu s ovom tvrdnjom - 63,6% ispitanika hrvatske inačice se slaže (grafikon 13) i 76,9% ispitanika engleske inačice se slaže. Doduše, Palmer tvrdi da takav pristup u digitalnim participativnim arhivima ne funkcionira⁸⁷. Iako je teško generalizirati motivacije korisnika⁸⁸, Palmer zaključuje da bi digitalni participativni arhivi prvo trebali pronaći zajednicu kojoj je stalo do arhiva i potom graditi alate za njihovo sudjelovanje.

Grafikon 13. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o motivaciji korisnika digitalnih arhiva za sudjelovanjem.

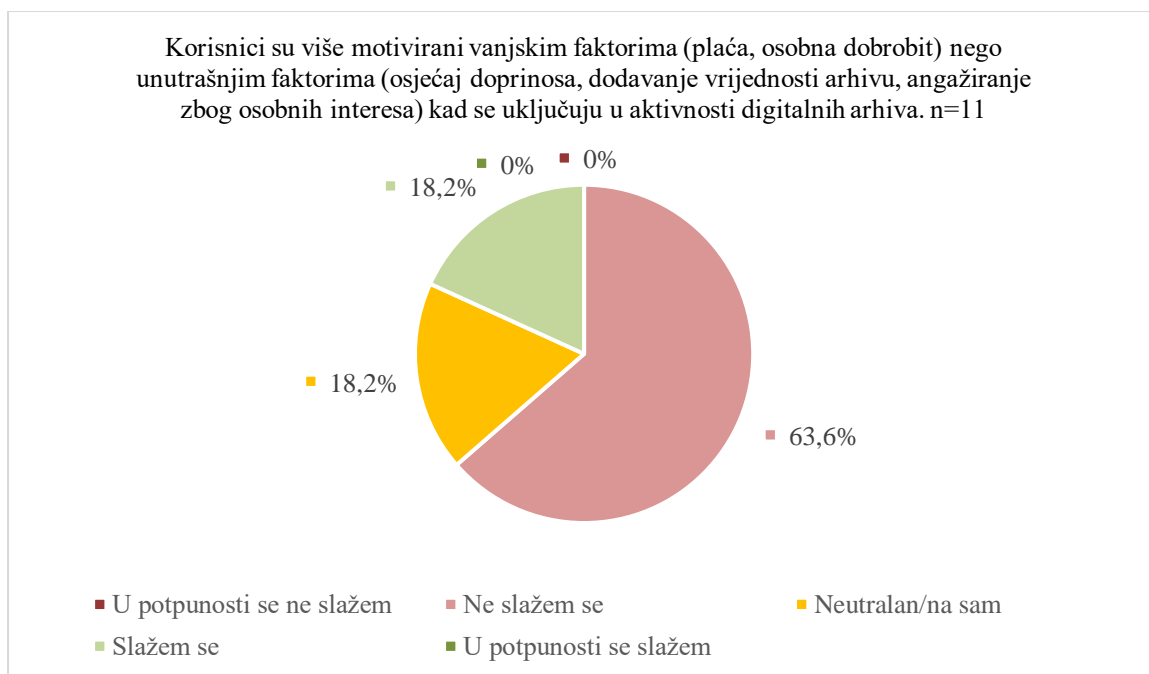
⁸⁷ Palmer, Joy. „Archives 2.0: If We Build It, Will They Come?” *Ariadne*. 30.7. 2009. <http://www.ariadne.ac.uk/issue/60/palmer/>

⁸⁸ Alex H. Poole. „Defining and Framing Participatory Archives in Archival Science.” Str 22

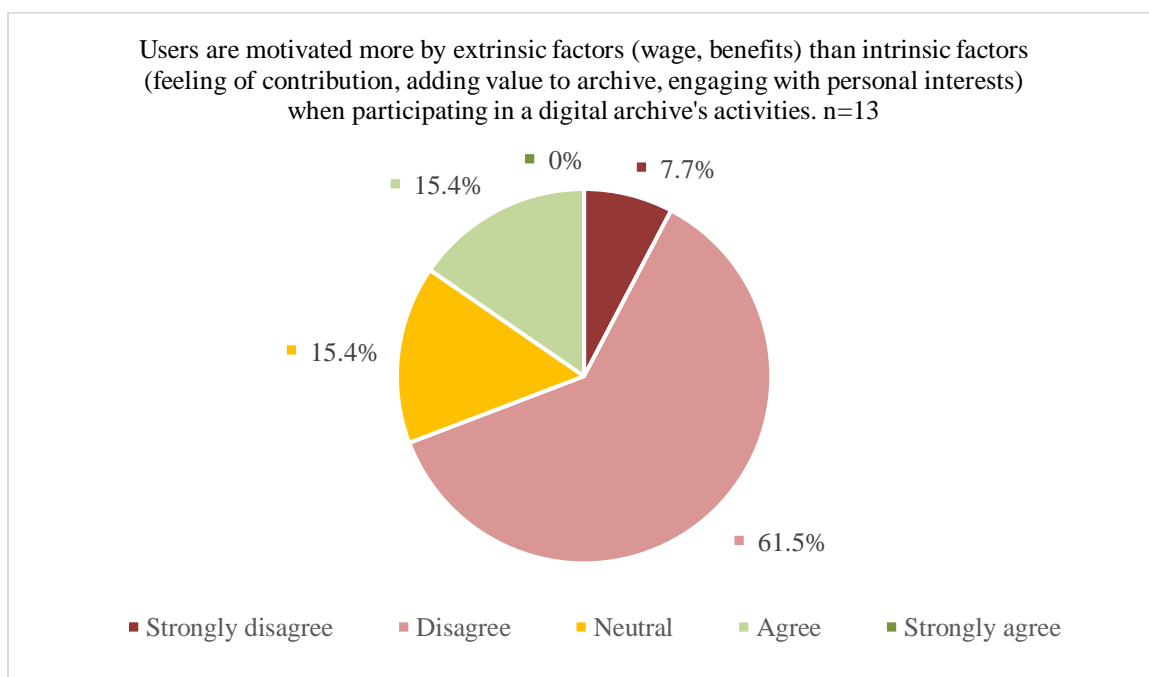

Grafikon 14. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o motivaciji korisnika digitalnih arhiva za sudjelovanjem.

Osma tvrdnja upitnika je glasila: „Korisnici su više motivirani vanjskim faktorima (plaća, osobna dobrobit) nego unutrašnjim faktorima (osjećaj doprinosa, dodavanje vrijednosti arhivu, angažiranje zbog osobnih interesa) kad se uključuju u aktivnosti digitalnih arhiva.” S ovom tvrdnjom se ispitanici obje inačice većinski ne slažu. Kod ispitanika hrvatske inačice udio neslaganja iznosi 63,6% (grafikon 15) dok u engleskoj inačici upitnika taj udio iznosi 61,5% (grafikon 16).

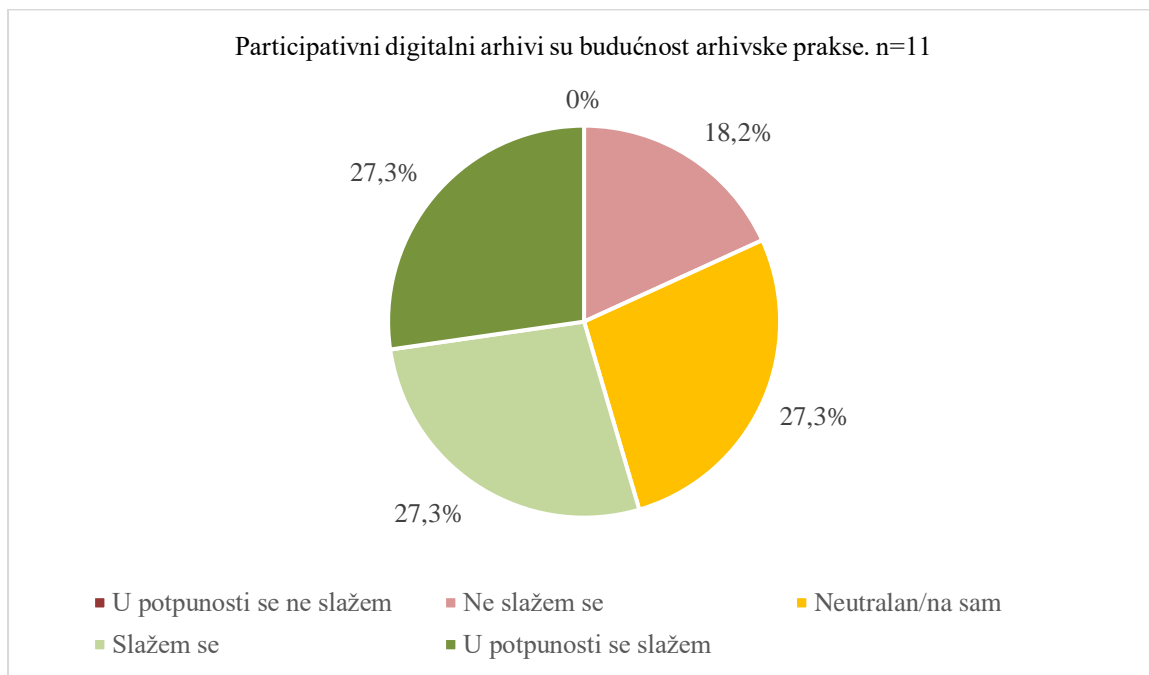
Grafikon 15. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o prevlasti vanjskih faktora motivacije nad unutarnjim faktorima motivacije korisnika.

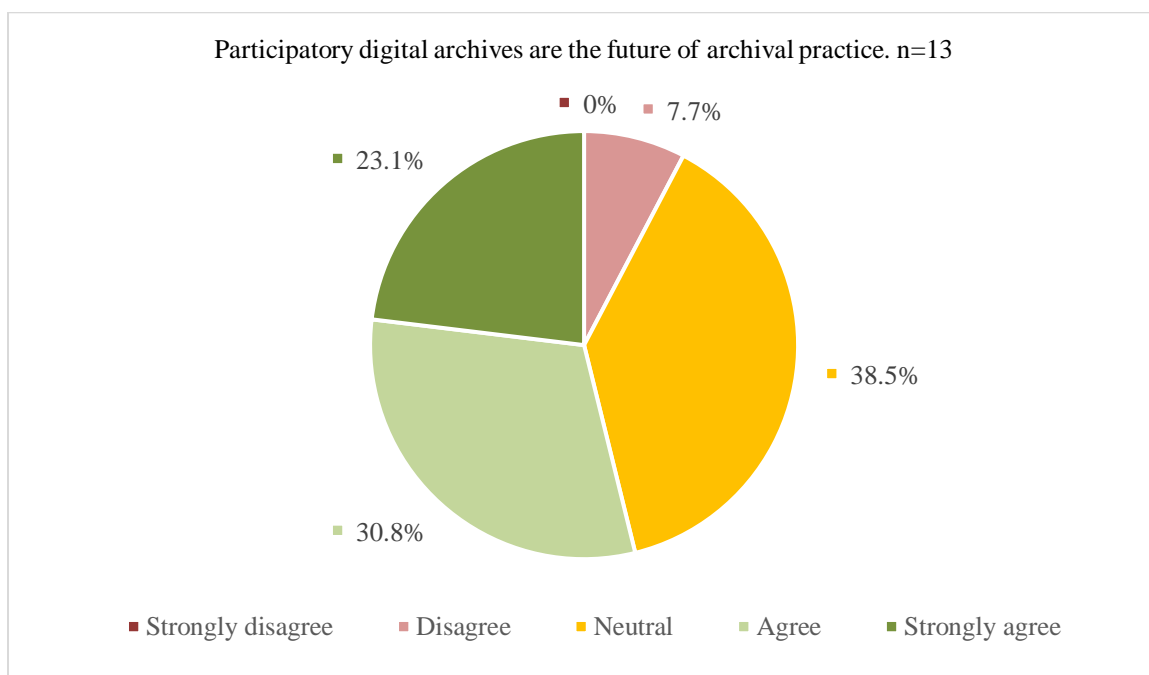
Grafikon 16. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o prevlasti vanjskih faktora motivacije nad unutarnjim faktorima motivacije korisnika.

Deveta tvrdnja upitnika glasila: „Participativni digitalni arhivi su budućnost arhivske prakse.” Ispitanici obje inačice upitnika se većinski slažu s ovom tvrdnjom - 27,3% ispitanika

hrvatske inačice upitnika se u potpunosti slaže i isti broj ispitanika se slaže (grafikon 17) dok se 23,1% ispitanika engleske inačice upitnika u potpunosti slaže i 30,8% se slaže (grafikon 18).

Grafikon 17. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o participativnim digitalnim arhivima u budućnosti arhivske prakse.

Grafikon 18. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o participativnim digitalnim arhivima u budućnosti arhivske prakse.

Istraživanje nam pokazuje da hrvatski arhivisti iskazuju manje povjerenje prema participativnom pristupu digitalnim arhivima. Suzdržaniji su kod omjera dobrobiti i nedostataka participativnih digitalnih arhiva (druga tvrdnja) i skeptičniji su kod njihove prisutnosti u budućnosti arhivistike (deveta tvrdnja). Ovi rezultati se podudaraju s očekivanjima na temelju korištene literature. Cook tvrdi da je postmoderna paradigma u obrazovanju, u odnosu na ostatak svijeta, izraženija u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i državama zapadne Europe. Iako autor ne raspolaže točnim brojem ispitanika iz tih zemalja kako bi se pouzdano ustvrdila korelacija između zapadnog postmodernog obrazovanja i većoj otvorenosti stranih ispitanika prema digitalnim participativnim arhivima, anegdotalni dokaz Cookovom opažanju je taj da su arhivisti SAD-a, Kanade i zapadne Europe bili najzastupljeniji prilikom slanja upitnika stranim arhivistima. Autor ne raspolaže podacima o prisutnosti postmoderne struje među hrvatskim arhivistima, iako anegdotalno smatra da postmoderna struja nije zastupljena u obrazovanju hrvatskih arhivista u velikoj mjeri. Još jedan prilog teoriji o manjem utjecaju postmoderne struje na hrvatske arhiviste je niža dob prosječnog hrvatskog ispitanika od prosječnog stranog ispitanika, što bi u SAD-u, Kanadi i državama zapadne Europe koreliralo s većim povjerenjem u participativne digitalne arhive.

Hrvatski i strani arhivisti se uglavnom slažu oko tehničkih aspekata digitalnih participativnih arhiva. Najveće odudaranje je kod šeste tvrdnje koja je glasila: „Tehničke stavke održavanja participativnog digitalnog arhiva nisu u opisu posla profesionalnog arhivista.” Hrvatski ispitanici su zauzeli polarizirajuća mišljenja. Otprilike pola hrvatskih i stranih ispitanika je spremno prihvatiti nove dužnosti koje bi mogle pratiti digitalne participativne arhive, ali hrvatski arhivisti pokazuju negativniju reakciju prema novim dužnostima (preko 50% hrvatskih ispitanika). Strani arhivisti su po tom pitanju više suzdržani (preko 50% stranih ispitanika je neutralno). Ako pretpostavimo da su hrvatski arhivisti skeptičniji prema digitalnim participativnim arhivima (na temelju druge i devete tvrdnje), ovaj rezultat ima smisla. Tehničke stavke digitalnim participativnih arhiva su uvelike povezane s informatičkom pismenošću koja je prisutnija kod mlađih generacija koje su odrasle uz računalnu tehnologiju. Ako na temelju toga pretpostavimo da bi mlađi arhivisti bili otvoreniji prema preuzimanju novih, tehničkih obveza koje bi mogle doći uz digitalne participativne arhive, i ako uzmemo u obzir da je dob hrvatskih ispitanika niža od stranih, dolazimo do zaključka da su hrvatski ispitanici doista skeptičniji prema digitalnim participativnim arhivima od stranih ispitanika.

Kod tvrdnji koje su se odnosile na očekivanja od korisnika digitalnih participativnih arhiva (sedma i osma tvrdnja) hrvatski i strani ispitanici imaju slična mišljenja. Slažu se da su korisnici voljni sudjelovati ukoliko im je to omogućeno i slažu se da su korisnici uglavnom

intrinzično motivirani. Suvremena istraživanja korisnika digitalnih participativnih arhiva daju raznolike zaključke na ove dvije tvrdnje. Zajednice digitalnih participativnih arhiva je teško generalizirati jer je svaki odnos zajednice s njihovim digitalnim participativnim arhivom jedinstven. Na motivaciju korisnika utječe mnogo čimbenika od kojih se može naglasiti kvaliteta iskustva korištenja alata digitalnih participativnih arhiva, osobni značaj digitalnog participativnog arhiva korisniku i kvaliteta zajednice digitalnog participativnog arhiva. Ovo su čimbenici o kojima arhivist digitalnog participativnog arhiva mora sistematski promisliti prilikom dizajna arhiva, po mogućnosti u dijalogu s budućim korisnicima.

Na temelju rezultata upitnika može se zaključiti da su arhivisti digitalnih arhiva svjesni da digitalni participativni arhivi zahtijevaju drugačiji pristup. Svjesni su da postoje dobrobiti koje mogu koristiti arhivu ukoliko im se promišljeno pristupi. Hrvatski ispitanici su u odnosu na strane ispitanike skeptičniji i iskazuju manje povjerenje u prevagu dobrobiti digitalnih participativnih arhiva kako bi opravdali moguće rizike i nedostatke takvog pristupa digitalnim arhivima.

11. Zaključak

Digitalni participativni arhivi mogu potencijalno zadovoljiti neke nezadovoljene potrebe unutar arhivske struke kao što su obrada velike količine zapisa kroz uprezanje mnoštva, davanje glasa i pravedno predstavljanje marginaliziranih članova društva, pristup zbirkama arhiva neovisno o lokaciji korisnika, obogaćivanje gradiva kroz sudjelovanje korisnika i zadovoljavanje njihovih sve složenijih potreba.

Današnji potencijalni korisnici digitalnih participativnih arhiva imaju dobre preduvjete za sudjelovanje. Mnogi alati koje digitalni participativni arhivi koriste poput označivanja i komentiranja korisnici mrežnih stranica i usluga redovito koriste. Sveprisutnost Web 2.0 mentaliteta znači da su potencijalni korisnici informatički pismeni i izloženi kulturi mrežnih zajednica. To su ključni preduvjeti za digitalne participativne arhive, iako sami po sebi ne znače uspjeh. Intuitivni alati, kvalitetan boravak na stranicama arhiva, razumijevanje motivacije korisnika i učinkovita strategija uprezanja mnoštva su neki od uvjeta koje arhivisti digitalnih participativnih arhiva moraju uzeti u obzir ako žele privući i zadržati aktivne korisnike.

Brojni aspekti digitalnih participativnih arhiva ostaju nedefinirani. Digitalni participativni arhivi se moraju ravnati prema svojoj zajednici s kojom trebaju stvoriti dinamičan odnos i fleksibilan način rada jer još ne postoji generalni način rada digitalnog participativnog arhiva koji je primjenjiv na sve takve arhive. Ovakav pristup arhiviranju odudara od rada tradicionalnih arhiva što mnoge arhiviste čini skeptičnima, osobito one arhiviste koji ne poznaju ili se ne slažu s postmodernim pristupom arhivima. Istraživanje provedeno u ovom radu i literatura potvrđuju ovaj skepticizam koji nije neopravdan. Arhivisti pokazuju interes za participativnim digitalnim arhivima i prepoznaju da uspjeh takvog pristupa ovisi o mnogo rada, truda, pripreme i istraživanja.

Razni uspješni projekti do sada pokazuju da unutar struke i društva postoji mjesto za digitalne participativne arhive. Sve veći broj ovakvih projekata, sve opširnija literatura, studije slučajeva, primjeri dobre prakse i daljnji napreci tehnologije nude obećavajuću budućnost za digitalne participativne arhive i njihove korisnike, iako opseg posla arhivista u takvim arhivima zasad ostaje nedefiniran. Dizajn alata, identifikacija i privlačenje ciljne korisničke skupine, tehničko održavanje, digitalizacija, vrednovanje gradiva prijemčivog za participativnu obradu te moderiranje korisnika su neke od zadaća koje bi mogle pripasti digitalnim participativnim arhivistima.

Digitalni participativni arhivi postavljaju nova pitanja o identitetu arhivistike kao znanstvene discipline i o zadaćama arhivista. Mnogi od faktora koji čine uspješni digitalni

participativni arhiv ne spadaju isključivo pod domenu arhivistike ili arhivske struke što znači da uspjeh digitalnih participativnih arhiva često ovisi o interdisciplinarnoj suradnji. Od arhivista digitalnih participativnih arhiva se očekuju fleksibilnost, povjerenje, svestranost i suradnja s drugim disciplinama poput informatike, marketinga, sociologije ili prava. Autor sumnja da će digitalni participativni arhivi zamijeniti tradicionalne, ali ako shvatimo digitalne participativne arhive kao antitezu tradicionalnih arhiva, zanimljivo je razmišljati o njihovoj sintezi.

12. Literatura

Anderson, Paul. What is Web 2.0?: ideas, technologies and implications for education. Vol. 1, br. 1. Bristol: JISC, 2007.

Anderson, Scott, i Robert Allen. „Envisioning the archival commons." *The American Archivist* 72, br. 2 (2009): 383-400.

Bellinger, Meg. „Understanding digital preservation: A report from OCLC." *The state of digital preservation: An international perspective* (2002): 38.

Benoit, III., Edward, i Alexandra Eveleigh. *Participatory Archives: Theory and Practice*. London: Facet Publishing, 2019.

Bezić, Živan. „Moderna i postmoderna." *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti* 44, br. 2. (1989): 155-164.

Brothman, Brien. „Declining Derrida: integrity, tensesgrity, and the preservation of archives from deconstruction." *Archivaria* 48 (1999): 64-88.

„Concepts: Power Law." New England Complex Systems Institute. The New England Complex Systems Institute. <https://necsi.edu/power-law> (19.8.2020.).

Consultative Committee for Space Data Systems. Reference model for an open archival information system (OAIS). CCSDS Secretariat, 2002.

Cook, Terry. „Fashionable nonsense or professional rebirth: postmodernism and the practice of archives." *Archivaria* 51 (2001): 14-35.

Cox, Richard J. „Appraisal and the Future of Archives in the Digital Era." *The Future of Archives and Recordkeeping: A Reader*, edited by J. Hill (2011): 213-237.

Dong, L. A. Subtle transformations: increasing participation and access through transcription. // *Participatory archives: Theory and practice* / uredili Bennoit, E, III., Eveleigh, A. London : Facet Publishing, 2019.

Eveleigh, Alexandra. „Crowding out the archivist? Locating crowdsourcing within the broader landscape of participatory archives." *Crowdsourcing our cultural heritage* (2014): 211-29.

Gilliland, Anne, and Andrew Flinn. „Community archives: What are we really talking about." In Retrieved from CIRN Prato Community Informatics Conference. 2013.

Haskins, Ekaterina. „Between archive and participation: Public memory in a digital age." Rhetoric Society Quarterly 37, br. 4 (2007): 401-422.

Huvila, Isto. „Participatory archive: towards decentralised curation, radical user orientation, and broader contextualisation of records management." Archival Science 8, br. 1 (2008): 15-36.

Huvila, Isto. „What Is a Participatory Archive? For Real(?)." What is a participatory archive? For real(?). <http://www.istohuvila.se/what-participatory-archive-real> (31.7.2020.).

Huvila, Isto. „'We've got a better situation': the Life and Afterlife of Virtual Communities in Google Lively." Journal of Documentation (2015).

Huvila, Isto. „Library Catalogue Is Not a Community! User Contributions to Online Services of Archives, Libraries and Museums." In XXVII Bobcatsss Symposium, Osijek, Croatia, siječanj 2019., pp. 99-107. Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 2019.

Jenkinson, Hilary. A Manual of Archive Administration. London: Percy Lund, Humphries & Co., 1937.

Jimerson, Randall C. „Archives 101 in a 2.0 world: The continuing need for parallel systems." A Different Kind of Web 305 (2011).

Klages, Mary. Postmodernism. <https://homepage.univie.ac.at/melanie.loidolt/courses/ws2007Inter/postmodern.htm> (19.7.2020.).

Krause, Magia, i Elizabeth Yakel. „Interaction in virtual archives: the polar bear expedition digital collections next generation finding aid." The American Archivist 70, br. 2 (2007): 282-314.

Lyotard, Jean-Francois. Postmoderno Stanje: Izvještaj o Znanju. Zagreb: Ibis grafika d.o.o, 2005. prevela Tatijana Tadić

Mihaljević, Milica, et al. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLJSKI/ENGLJSKO-HRVATSKI, 2019. <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/>.

Palmer, Joy. „Archives 2.0: If We Build It, Will They Come?" Ariadne. <http://www.ariadne.ac.uk/issue/60/palmer/> (30.7.2020.).

O'Reilly, Tim. „What Is Web 2.0.” New Titles. <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html?page=1> (19.8.2020.).

Rajh, Arian. „Postmoderna arhivistika: Uvodna pitanja." Arhivski vjesnik, Zagreb 46 (2004).

Ribeiro, Fernanda. „Archival science and changes in the paradigm." Archival science 1, br. 3 (2001): 295-310.

Rolan, Gregory. „Agency in the archive: a model for participatory recordkeeping." Archival Science 17, br. 3 (2017): 195-225.

Samouelian, Mary. „Embracing web 2.0: Archives and the newest generation of web applications." The American Archivist 72, br. 1 (2009): 42-71.

Schellenberg, Theodore. “Archival principles of arrangement." The American Archivist 24, br. 1 (1961): 11-24.

Shilton, Katie, i Ramesh Srinivasan. „Participatory appraisal and arrangement for multicultural archival collections." Archivaria 63 (2007): 87-101.

Smith, MacKenzie, i Reagan Moore. „Digital archive policies and trusted digital repositories." (2007).

Faletar, Tanackovic, et al. „The meaning of interoperability and its implications for archival institutions: Challenges and opportunities in Croatia, Finland and Sweden." *Information research*. Vol. 22. br. 1. University of Borås, 2017.

Zorich, Diane, et al. „Beyond the Silos of the LAMs." Collaboration Among Libraries (2008).

13. Popis grafikona

Grafikon 1. Dobna skupina ispitanika hrvatske inačice upitnika.	29
Grafikon 2. Dobna skupina ispitanika engleske inačice upitnika.	29
Grafikon 3. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o količini potencijalnih dobrobiti sudjelovanja korisnika.	30
Grafikon 4. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o količini potencijalnih dobrobiti sudjelovanja korisnika.	30
Grafikon 5. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o uspješnosti participacije korisnika u arhivima osmišljenim za to.	31
Grafikon 6. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o uspješnosti participacije korisnika u arhivima osmišljenim za to.	32
Grafikon 7. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o tome zahtijeva li korisnička participacija aktivno sudjelovanje arhivista.	32
Grafikon 8. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o tome zahtijeva li korisnička participacija aktivno sudjelovanje arhivista.	33
Grafikon 9. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o vremenu i trudu potrebnom za implementaciju korisničkog sudjelovanja.	34
Grafikon 10. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o vremenu i trudu potrebnom za implementaciju korisničkog sudjelovanja.	34
Grafikon 11. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o pripadanju tehničkih aspekata održavanja participativnog digitalnog arhiva opisu arhivistovog posla.	35
Grafikon 12. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o pripadanju tehničkih aspekata održavanja participativnog digitalnog arhiva opisu arhivistovog posla.	35
Grafikon 13. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o motivaciji korisnika digitalnih arhiva za sudjelovanjem.	36
Grafikon 14. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o motivaciji korisnika digitalnih arhiva za sudjelovanjem.	37
Grafikon 15. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o prevlasti vanjskih faktora motivacije nad unutarnjim faktorima motivacije korisnika.	38
Grafikon 16. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o prevlasti vanjskih faktora motivacije nad unutarnjim faktorima motivacije korisnika.	38
Grafikon 17. Stavovi ispitanika hrvatske inačice upitnika o participativnim digitalnim arhivima u budućnosti arhivske prakse.	39

Grafikon 18. Stavovi ispitanika engleske inačice upitnika o participativnim digitalnim arhivima u budućnosti arhivske prakse..... 39

Sažetak

Rad se bavi digitalnim participativnim arhivima, njihovim korisnicima i gradivom takvih arhiva. Autor se u radu osvrće na definiciju i porijeklo participativnih arhiva, na razliku i sličnosti standardnih arhiva i participativnih. Također se razmatraju razlike između analognih i digitalnih arhiva. Rad obuhvaća pitanje motivacije korisnika participativnih arhiva te njihov pristup arhiviranju gradiva u tim arhivima. Rad analizira sličnosti i razlike u načinu djelovanja dva digitalna participativna arhiva. U istraživačkom dijelu rad se usredotočuje na percepciju arhivista koji se bave digitalnim arhiviranjem kao korisnika o digitalnim participativnim arhivima.

Ključne riječi: web 2.0, Internet, zajednica, nabava iz mnoštva, postmoderna, korisnik

Digital participatory archive and the role of users in archiving

Summary

This MA thesis concerns digital participatory archives, their users, and digital archives. The thesis touches upon the motivation of participatory archives' users and their approach when processing archival holdings of participatory digital archives. Within thesis two digital participatory archives are compared. The final part of the thesis is a research analysing perception of archivists working in digital archives of digital participatory archives.

Keywords: web 2.0, Internet, community, crowdsourcing, postmodernism, user